

Rolnictwo i obszary wiejskie w latach 2007-2015

Warszawa, październik 2015 r.

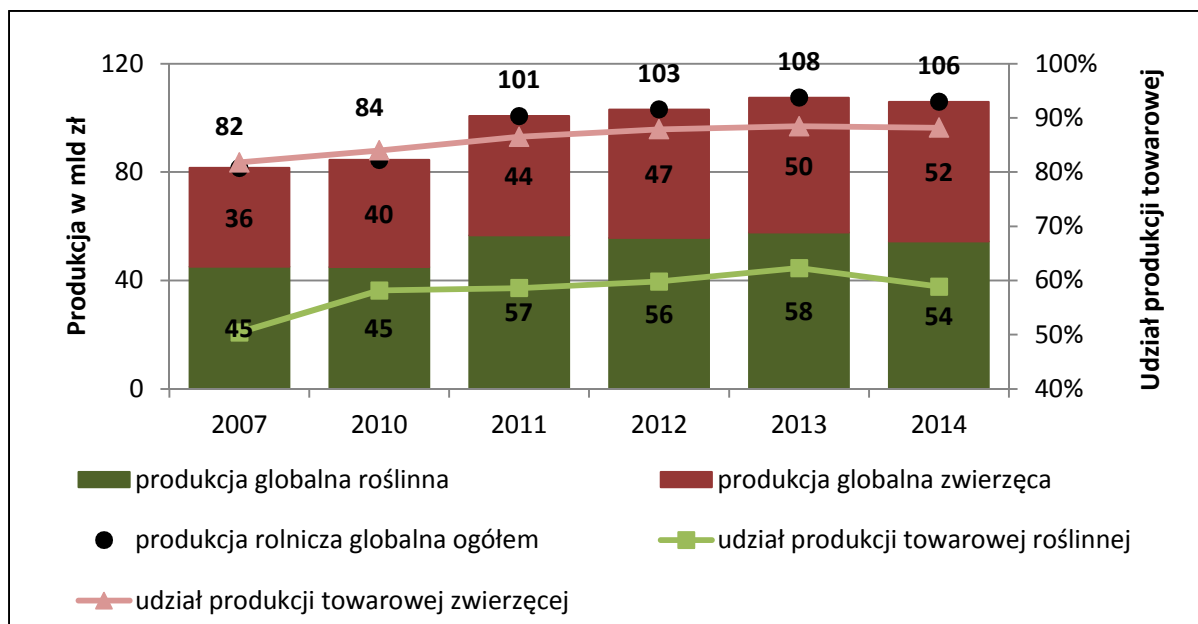
Spis treści

1. Sektor rolno-spożywczy dynamicznie się rozwija	4
2. Polska umocniła pozycję ważnego europejskiego producenta żywności.....	6
3. Gospodarstwa rolne zwiększyły swoją powierzchnię i siłę ekonomiczną	7
4. Gospodarstwa rolne modernizują się	9
5. Wzrósł stopień organizacji producentów rolnych	10
6. Poprawia się produktywność rolnictwa	12
7. Rośnie eksport produktów rolno-spożywczych.....	17
8. Wysoka jakość stała się cechą rozpoznawczą polskiej żywności	19
9. Zwiększa się dbałość o obszary cenne przyrodniczo	25
10. Poprawiła się sytuacja dochodowa mieszkańców wsi; wzrosły dochody rolników.....	26
11. Na korzyść wsi zmniejszyły się różnice pomiędzy wiejskim i miejskim rynkiem pracy (przedsiębiorczość, wykształcenie, migracja na wieś)	27
12. Wzrosła aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej	29
13. Poprawił się stan infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich	30
14. Poprawił się stan infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich.....	32
15. Nastąpił wzrost kapitału społecznego na obszarach wiejskich.....	33
16. Utrzymuje się korzystna struktura wiekowa rolników	34
17. Rozwija się akwakultura i przetwórstwo rybne	34
18. Instrumenty polityki rolnej i rybackiej były sprawnie wdrażane	35

1. Sektor rolno-spożywczy dynamicznie się rozwija

W latach 2007-2014 wartość globalnej produkcji rolniczej wzrosła do 106 mld zł, tj. o 30%. Zwiększyła się przy tym towarowość produkcji roślinnej o 8 p.p. do 59% oraz zwierzęcej o 6 p.p. do 88%.

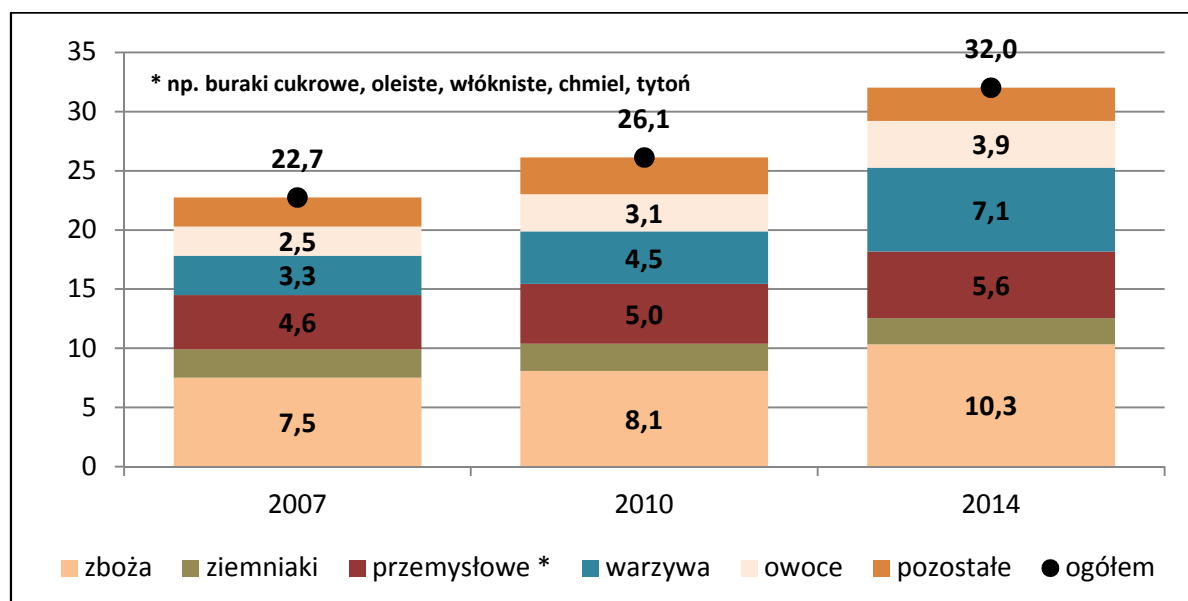
Rysunek 1. Produkcja globalna i towarowa rolnictwa w Polsce, w mld zł

Źródło: GUS.

Wartość produkcji towarowej roślinnej wzrosła o 41%, do 32 mld zł. W strukturze tej produkcji dominowały zboża oraz warzywa.

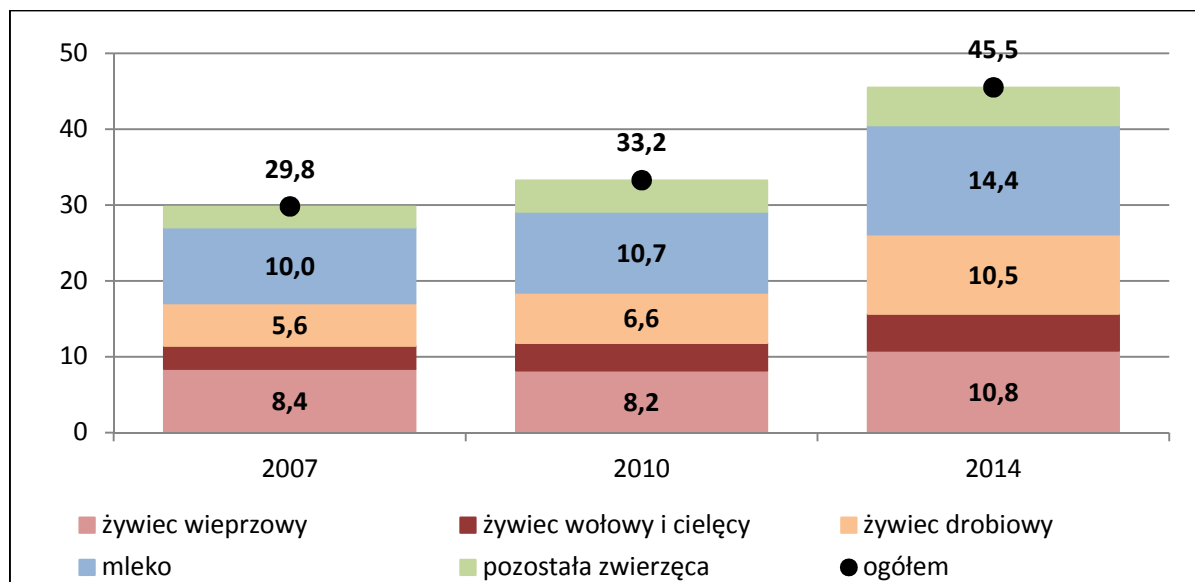
Rysunek 2. Towarowa produkcja roślinna w Polsce, w mld zł

Źródło: GUS.

Wartość produkcji towarowej zwierzęcej wzrosła o 53%, do ponad 45 mld zł. Udział produkcji drobiarskiej zbliżył się do udziału produkcji wieprzowiny i w 2014 roku obydwie kierunki stanowiły po ok. 24%. Wartość produkcji mlecznej przez lata stanowiła ok. 1/3 wartości towarowej produkcji zwierzęcej (Rys. 3).

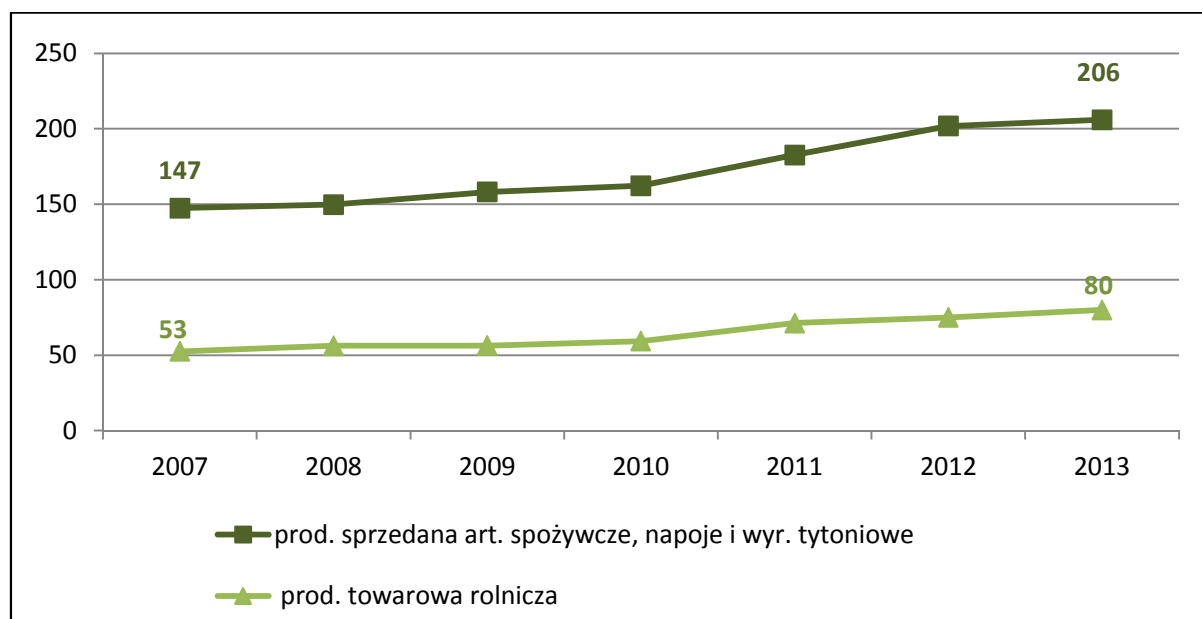
Rysunek 3. Towarowa produkcja zwierzęca w Polsce, w mld zł

Źródło: GUS.

W latach 2007-2013 o 52% wzrosła całkowita wartość towarowej produkcji rolniczej. W tym okresie wzrosła również wartość produkcji sprzedanej art. spożywczych, napojów i wyrobów tytoniowych – o 40%, do 206 mld zł.

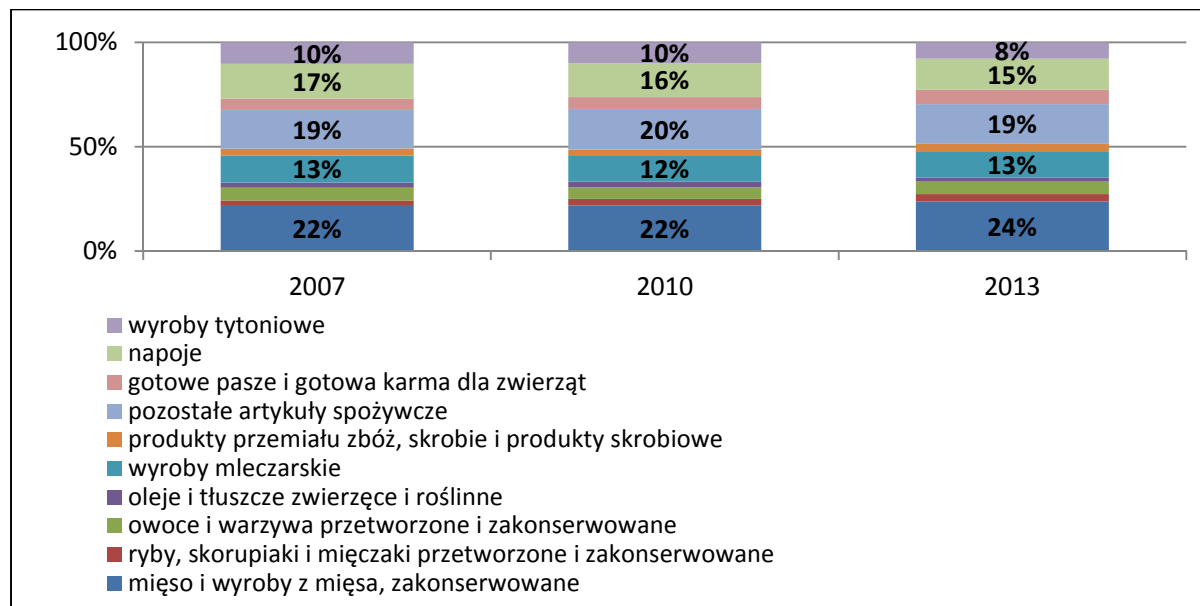
Rysunek 4. Produkcja towarowa rolnicza oraz sprzedana art. spożywczych, napojów i wyrobów tytoniowych w Polsce, w cenach bieżących, w mld zł

Źródło: GUS.

W strukturze wartości produkcji sprzedanej dominowały wyroby mięsne (22-24%); wyroby mleczarskie stanowiły ok. 12%.

Rysunek 5. Struktura produkcji sprzedanej w podmiotach o liczbie zatrudnionych powyżej 9 osób w Polsce, ceny producenta

Źródło: GUS.

2. Polska umocniła pozycję ważnego europejskiego producenta żywności

Pod względem wartości produkcji rolnej Polska zajmuje siódme miejsce w Unii Europejskiej. Według danych Eurostat¹, w latach 2007-2014 Polska zwiększyła wartość produkcji rolniczej o 20% do poziomu 22,6 mld euro a udział Polski w produkcji rolniczej UE wzrósł z 5,5% do 5,8%.

Polska od kilku lat jest największym producentem jabłek w UE a drugim w Europie (tuż za Turcją), i trzecim na świecie. Równocześnie Polska produkuje najwięcej w całej UE zagęszczonego soku z jabłek i jest drugim producentem tego produktu na świecie tuż po Chinach. Podobnie jak w przypadku jabłek Polska jest największym producentem porzeczki czarnej w Europie oraz największym eksporterem tego produktu na świecie. Jednocześnie Polska zajmuje trzecie miejsce (po Francji i Holandii) w eksporcie mięsa drobiowego na rynki poza unijne. Polska produkuje najwięcej w całej Europie pieczarek, a także jest liczącym się eksporterem tego produktu na rynki światowe (35% importowanych pieczarek na świecie pochodzi z Polski).

¹ Economic accounts for agriculture - values at current prices [aact_eaa01]

Rysunek 6. Miejsce polskiego rolnictwa w UE w 2014 r.

Źródło: MRiRW.

W 2015 roku Polska na tle 109 badanych państw zajęła 28 miejsce w rankingu Światowego Indeksu Bezpieczeństwa Żywnościowego². Narzędzie to na bieżąco bada m.in. osiągalność cenową, dostęp do żywności oraz jej jakość i bezpieczeństwo. Maksymalną ocenę (100 na 100 pkt możliwych) Polska otrzymała za programy poprawy bezpieczeństwa żywności, dostęp rolników do finansowania, standardy żywienia i bezpieczeństwo żywności.

3. Gospodarstwa rolne zwiększyły swoją powierzchnię i siłę ekonomiczną

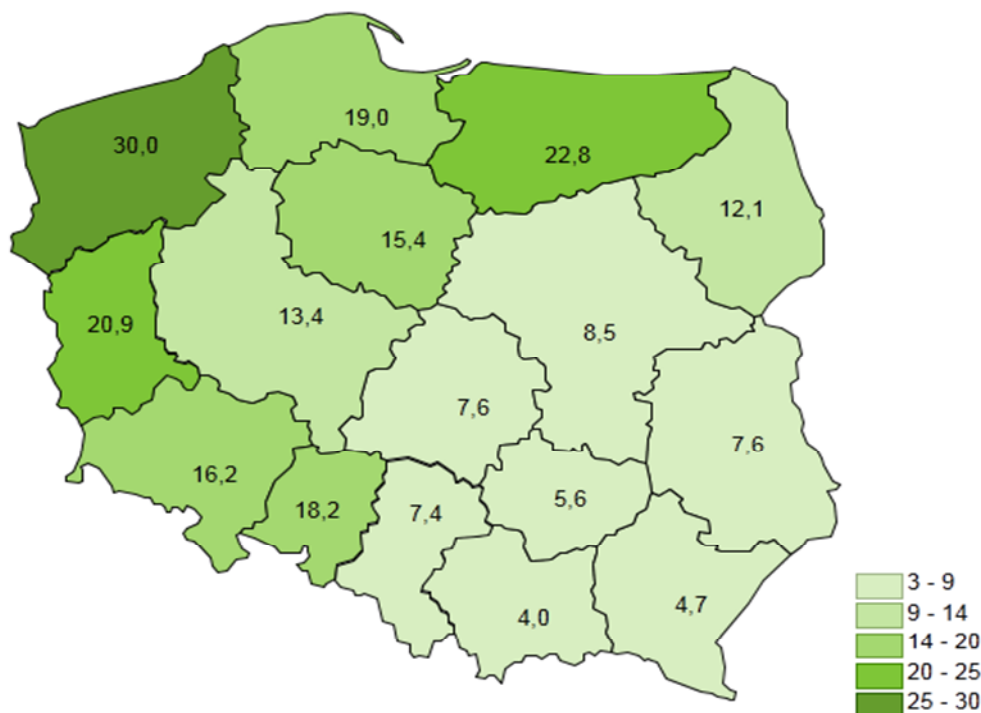
Dominującą grupą gospodarstw w Polsce są gospodarstwa rodzinne, które systematycznie zwiększają swój potencjał produkcyjny. W latach 2007-2010 średnia powierzchnia użytków rolnych w zasobach gospodarstw indywidualnych zwiększyła się o 10%, a w latach 2010-2014 zwiększyła się o ok. 8% do 9,6 ha³. Zwiększa się tym samym udział użytków rolnych gospodarowanych przez średnie i duże gospodarstwa o powierzchni powyżej 30 ha (z 34% w 2007 r. do 42% w 2013 r.).

Równolegle do zmian powierzchni gospodarstw w ostatnich latach obserwuje się także zwiększenie ich produktywności, stopnia specjalizacji i tym samym koncentrację produkcji (szczególnie zwierzęcej) w mniejszej liczbie gospodarstw. Procesy te prowadzą do wzrostu wielkości ekonomicznej znacznej części gospodarstw.

² Światowy Indeks Bezpieczeństwa Żywnościowego (Global Food Security Index) został opracowany na zlecenie DuPont przez Economist Intelligence Unit (EIU) w 2012 roku. Narzędzie na bieżąco bada osiągalność cenową, dostęp do żywności oraz jej jakość i bezpieczeństwo w 109 krajach na podstawie analizy 28 czynników.

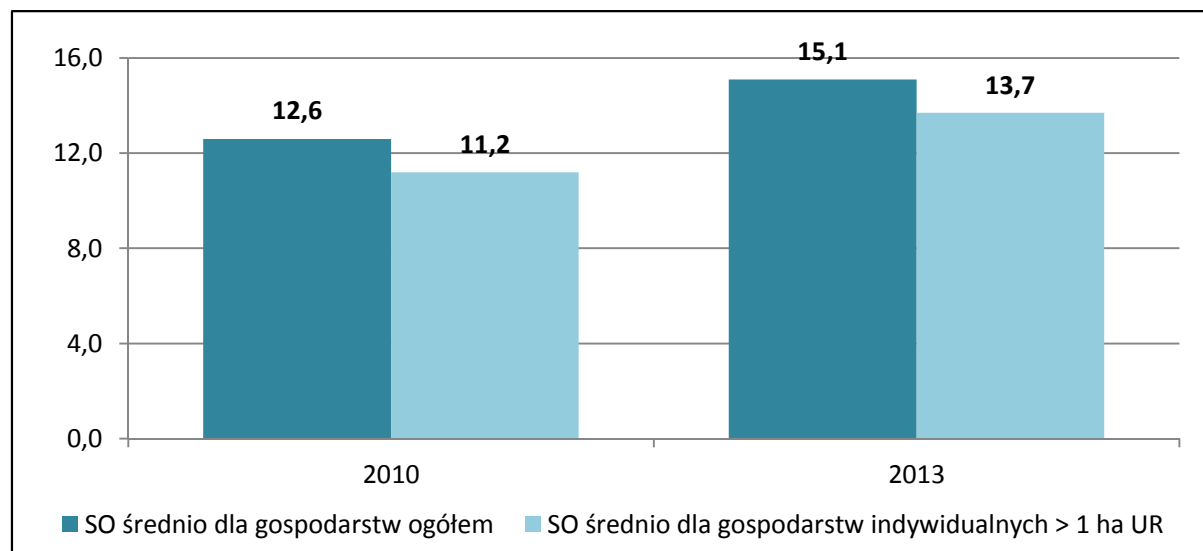
³ Z uwagi na zmianę metodyki przez GUS, w wielu aspektach lat 2010-2014 nie można wprost porównywać do lat wcześniejszych chyba, że GUS przedstawia stosowne kalkulacje.

Rysunek 7. Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie w województwach w 2015 [ha]

Źródło: ARiMR.

Rysunek 8. Średnia wielkość ekonomiczna (SO)⁴ gospodarstwa rolnego w Polsce

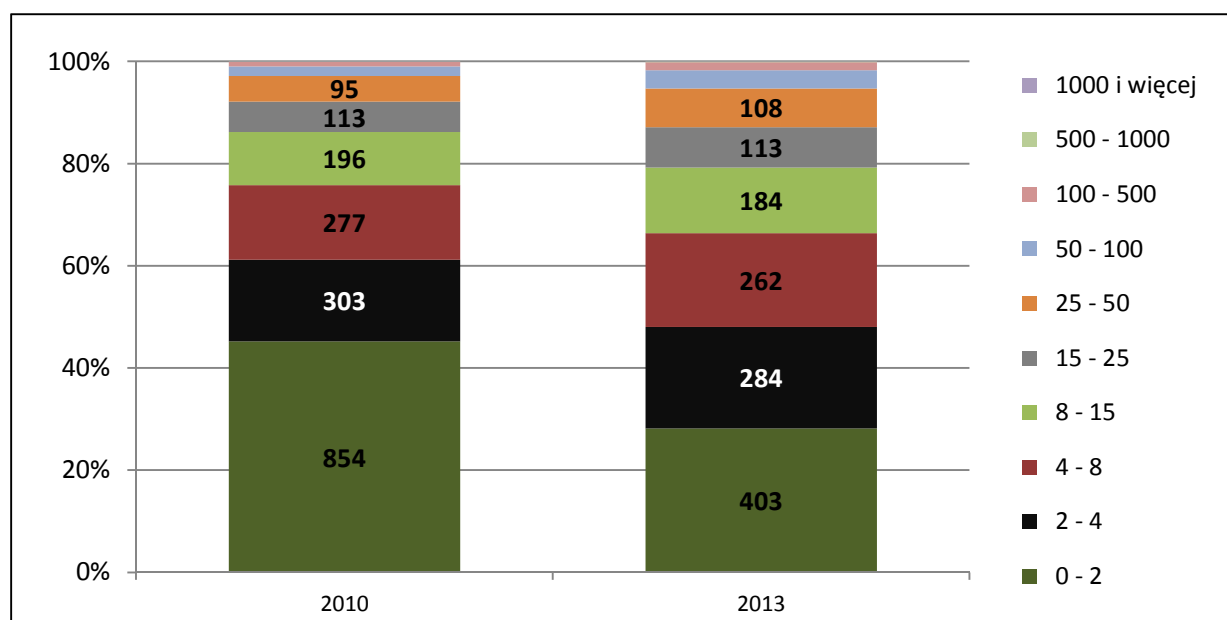

Źródło: GUS, Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2013 r.

⁴ Standardowa Produkcja (SO) to średnia wartość produkcji z 5 lat określonej działalności produkcyjnej (roślinnej lub zwierzęcej) uzyskiwana w ciągu 1 roku z 1 ha lub od 1 zwierzęcia (z wyjątkami: grzyby jadalne – 100 m², drób – 100 szt., pszczoły – 1 pień pszczeli, czyli 1 rodzina pszczela), w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcyjnych. Określenie wielkości ekonomicznej gospodarstwa wykonuje się na podstawie danych dotyczących rozmiaru działalności rolniczej, struktury upraw, stanu pogłowia zwierząt oraz opracowanych współczynników, które odnoszą się do poszczególnych działalności lub do grup działalności rolniczych (współczynniki SO). Współczynniki SO wyrażane są w jednostce pieniężnej.

W 2013 roku gospodarstwo rolne w Polsce wygenerowało produkcję średnio o ok. 21% większą niż w 2010 roku. O połowę zmniejszyła się w tym czasie liczba gospodarstw najmniejszych (do 2 tys. euro SO), a łączna liczba gospodarstw słabszych ekonomicznie (do 15 tys. euro SO) zmalała o 31%. Jednocześnie największy wzrost odnotowano w przypadku liczby gospodarstw o wielkości 50-100 tys. euro SO (o 42%) i 100-500 tys. euro SO (o 39%). Rozwijały się nie tylko gospodarstwa o dużej, wyjściowej sile ekonomicznej. Ważnym czynnikiem stymulującym rozwój (rozumiany m.in. poprzez wzrost powierzchni) gospodarstw małych i średnich było wsparcie w ramach PROW 2007-2013 w tym działanie Modernizacja gospodarstw rolnych. Dane ARiMR wskazują, że wsparcie to umożliwiło najbardziej aktywnym małym i średniej wielkości gospodarstwom zrównoważony rozwój, zarówno w wymiarze finansowym, jak również w zakresie zrównoważenia wzrostu zasobów ziemi i zasobów kapitałowych.

Rysunek 9. Gospodarstwa rolne w Polsce wg klas wielkości ekonomicznej (w tys. euro SO) w 2010 i 2013 roku

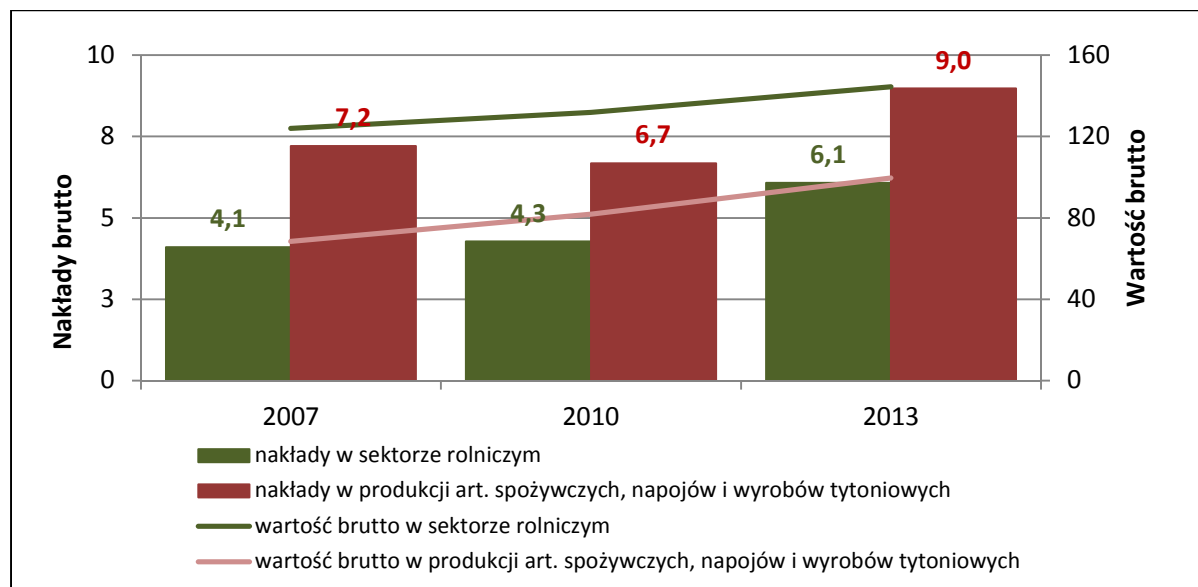

Źródło: GUS.

4. Gospodarstwa rolne modernizują się

W latach 2007-2013 roczne nakłady inwestycyjne na budynki i budowlę, maszyny i urządzenia oraz środki transportu w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie wzrosły o 48% do 6,1 mld zł, podczas gdy np. w produkcji (przetwórstwie) art. spożywczych, napojów i wyrobów tytoniowych wzrosły o 24% do 9,0 mld zł.

Rysunek 10. Nakłady inwestycyjne i wartość brutto środków trwałych w sektorze rolniczym i przetwórstwie spożywczym w Polsce, w mld zł na rok

Źródło: GUS, Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014 i wydania wcześniejsze.

Do wzrostu inwestycji w sektorze rolno-spożywczym istotnie przyczyniły się programy pomocowe realizowane w ramach krajowej i unijnej polityki rolnej. W latach 2007-2014 ze wsparcia modernizacji gospodarstw rolniczych w PROW 2007-2013 w Polsce skorzystało ponad 54 tys. rolników na kwotę około 9,3 mld zł. Zmodernizowano około 51 tys. gospodarstw, zakupiono blisko 440 tys. maszyn i urządzeń do produkcji rolnej, wybudowano i zmodernizowano prawie 3,6 mln m² budynków gospodarczych. Wypłacono środki finansowe dla 1096 podmiotów sektora rolno-spożywczego, które zrealizowały inwestycje mające na celu poprawę jakości produktów rolnych, wprowadzenie nowych produktów, technologii czy innowacyjności, a także wydajności w przetwórstwie. Wsparciem na odtworzenie produkcji objęto blisko 7 tys. gospodarstw zniszczonych w wyniku klęsk naturalnych. W 2014 roku liczba ciągników – podstawowych maszyn praktycznie w każdym gospodarstwie rolniczym – będących w posiadaniu rolników w Polsce była o 7,6% mniejsza niż w 2007 roku, ale o 6,8% wzrosła w tym czasie średnia moc maszyn.

Niezależnie od tego, stopień zużycia środków trwałych (szczególnie środków transportowych) w sektorze rolniczym jest wciąż wysoki na tle innych sektorów gospodarki, co uzasadnia dalsze wspieranie procesów modernizacyjnych, np. w ramach PROW 2014-2020.

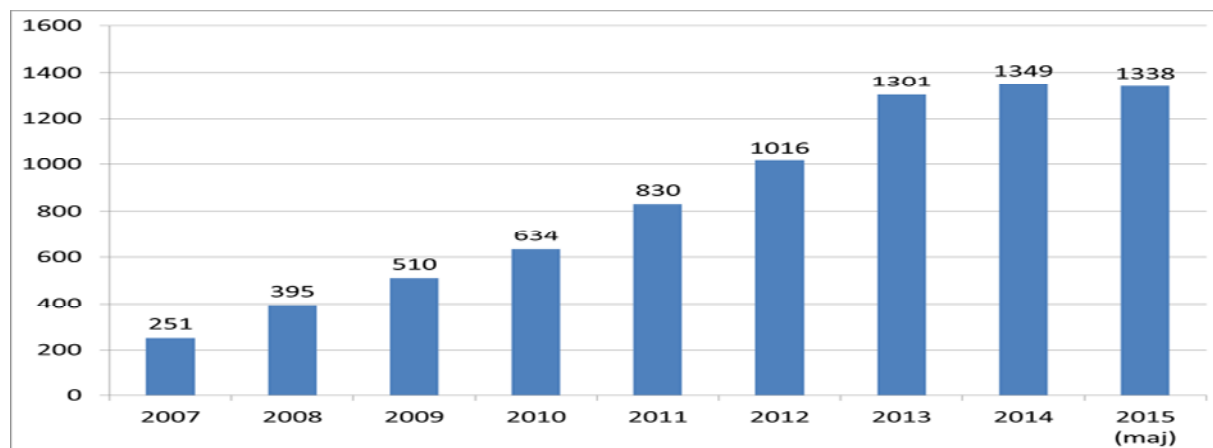
5. Wzrósł stopień organizacji producentów rolnych

Proces tworzenia grup producenckich, który rozpoczął się w Polsce w 2000 roku, kiedy wprowadzono w życie regulacje prawne określające proces tworzenia, funkcjonowania oraz wsparcia grup producentów rolnych (GPR), nabrał istotnego przyspieszenia. Współpraca w grupach producenckich pozwoliła wielu rolnikom umocnić pozycję rynkową poprzez osiąganie korzyści skali i eliminację pośredników handlowych. Dawała też możliwość udziału w nowoczesnych kanałach dystrybucji, kontraktacji produkcji, a także realizacji funkcji z kolejnych ogniw łańcucha żywnościowego (w tym przetwórstwa).

W 2015 r. zarejestrowanych było 1338 grup producentów rolnych, z czego większość tych podmiotów powstała w latach 2007-2014 (Rys. 11). Oprócz grup producentów rolnych, w 2015 r. (dane na maj) funkcjonowało 309 grup w sektorze owoców i warzyw, w tym 134 wstępnie uznane grupy producentów owoców i warzyw oraz 175 uznanych organizacji producentów owoców i warzyw, utworzonych i otrzymujących wsparcie w ramach przepisów o wspólnej organizacji rynku owoców i warzyw (I filar WPR).

W 2015 r. grupy producentów rolnych zrzeszały 27,6 tys. rolników, natomiast grupy i organizacje producentów owoców i warzyw 6,7 tys. członków.

Rysunek 11. Liczba grup producenckich w Polsce w latach 2007- 2015

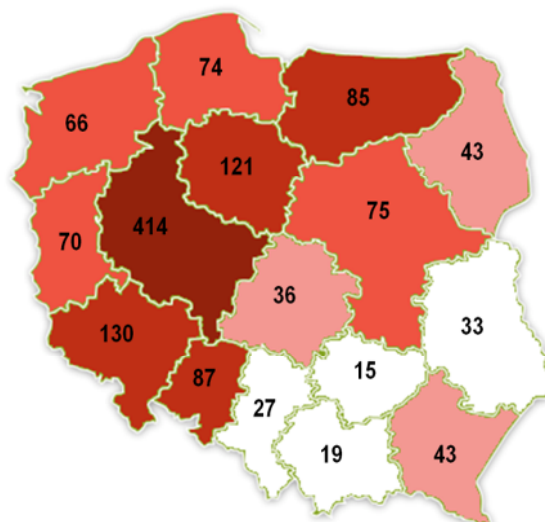

Źródło: Dane MRiRW.

Liczba grup producenckich oraz udział tych podmiotów w dostarczaniu produktów rolnych na rynek różniły się ze względu na rodzaj produktów. Najwięcej zrzeszonych w grupach producentów, oprócz sektora owocowo-warzywnego, działa w produkcji tytoniu, trzody chlewnej, mleka, ziarna zbóż i roślin oleistych.

Najwięcej grup producentów rolnych utworzyli producenci w województwach: wielkopolskim, dolnośląskim i kujawsko-pomorskim, najmniej w małopolskim i świętokrzyskim (Rys. 12).

Rysunek 12. Liczba grup producentów rolnych (GPR) w maju 2015 r. wg województw

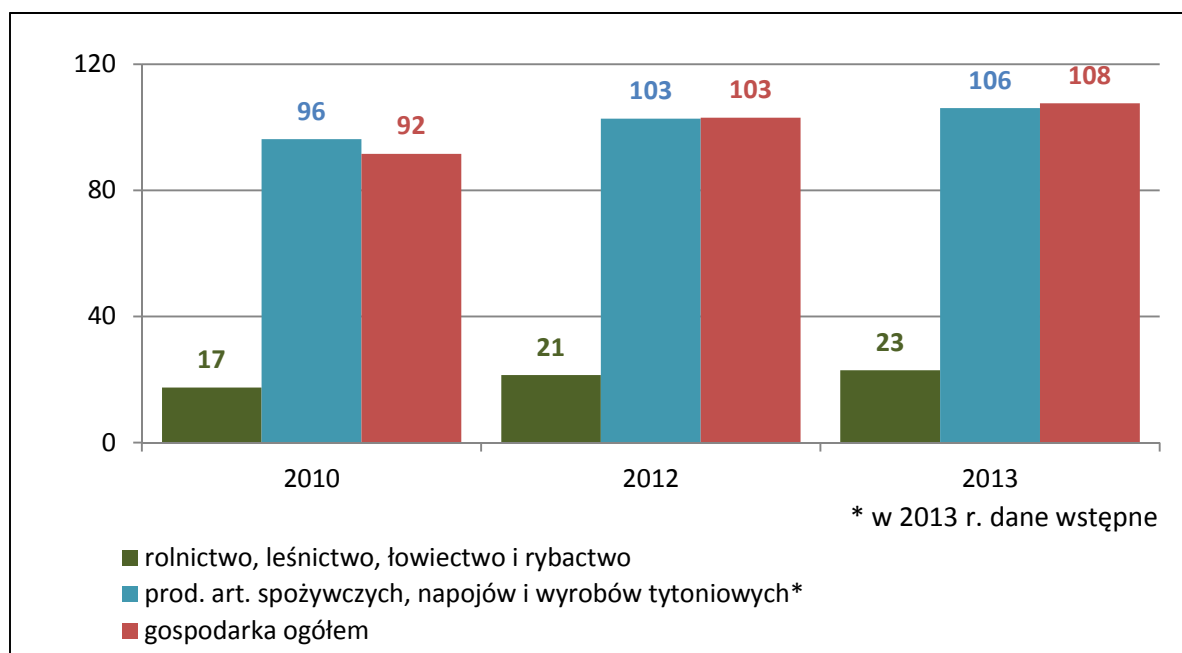

Źródło: Dane MRiRW.

6. Poprawia się produktywność rolnictwa

W efekcie zmian strukturalnych i organizacyjnych w gospodarstwach rolnych, tylko w latach 2010-2013 wartość dodana brutto na 1 pracującego wzrosła o 31% i o 10% w produkcji art. spożywczych, napojów i wyrobów tytoniowych (Rys. 13).

Rysunek 13. Wartość dodana brutto w cenach bieżących w tys. zł na 1 pracującego średnio w roku

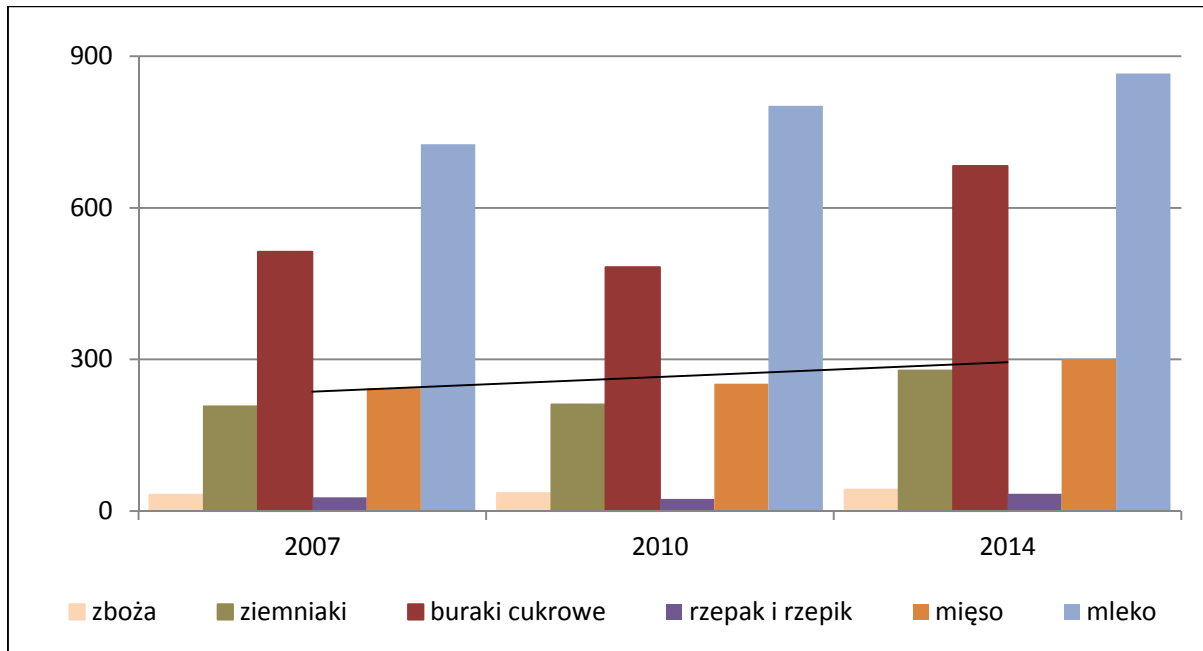
Źródło: obliczenia własne na podstawie GUS System Rachunków Narodowych i Regionalnych ESA 2010.

Produktywność w przeliczeniu na 1 ha cechuje trend wzrostowy. Zboża, ziemniaki i buraki cukrowe w 2014 roku plonowały na poziomie o ok. 1/3 wyższym niż w 2007 roku; w przeliczeniu na 1 ha UR produkcja mięsa wzrosła o 24%, a mleka o 10%.

Pomimo spadku pogłowia trzody chlewnej w Polsce o 34% w latach 2007-2014, produkcja wieprzowiny zmniejszyła się o 17%. Producenci żywca utrzymywali zwierzęta do wyższych wag – średnia masa poubojowa świń wzrosła z 85 kg do 92 kg. Wzrosła również średnia mięsność świń, z 54% do 57%. Polepszyła się także struktura skupu żywca wieprzowego – wzrósł udział najlepszej klasy S i klasy E, które w 2014 roku stanowiły łącznie 76,4% wobec 45,2% w 2007 roku.

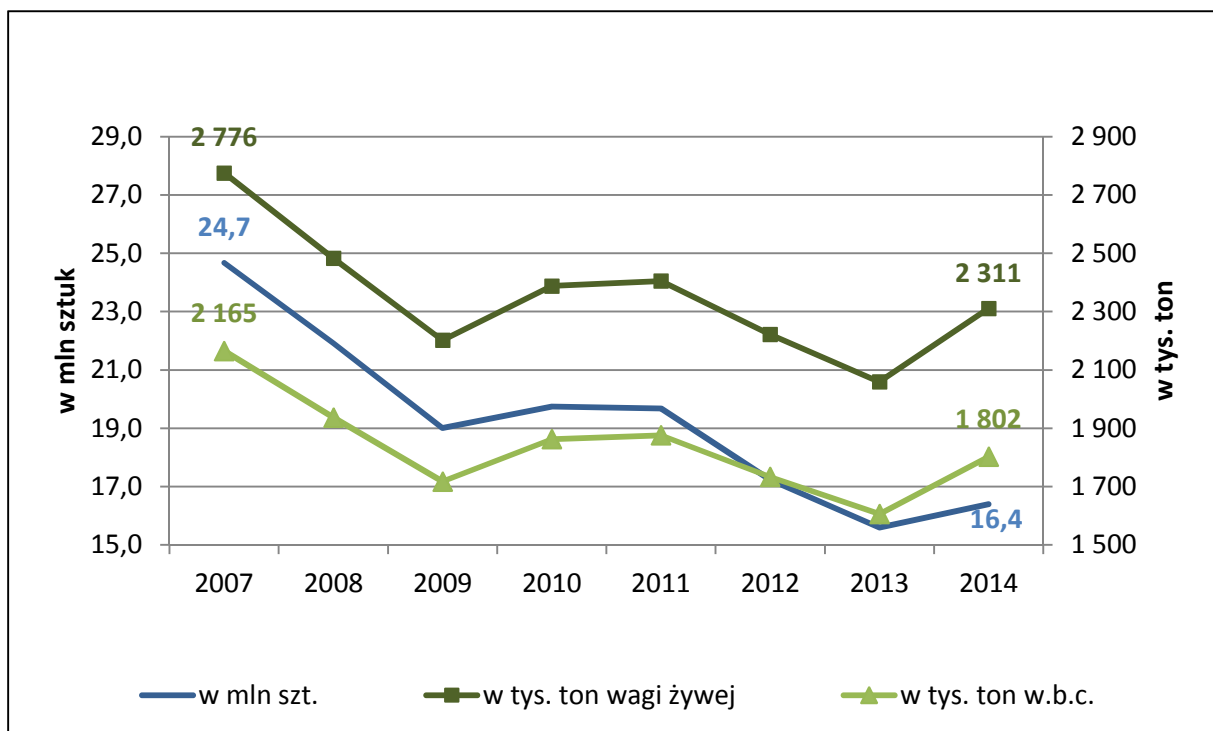
Podobnie produkcja żywca wołowego i cielęcego w ujęciu ilościowym zmalała o 17%, ale w ujęciu wagowym była wyższa o ok. 9%.

Rysunek 14. Produkcja roślinna w dt/ 1 ha danej uprawy, mięso, tj. żywiec rzeźny ogółem w wbc w kg / 1 ha UR, mleko w litrach / 1 ha UR w Polsce

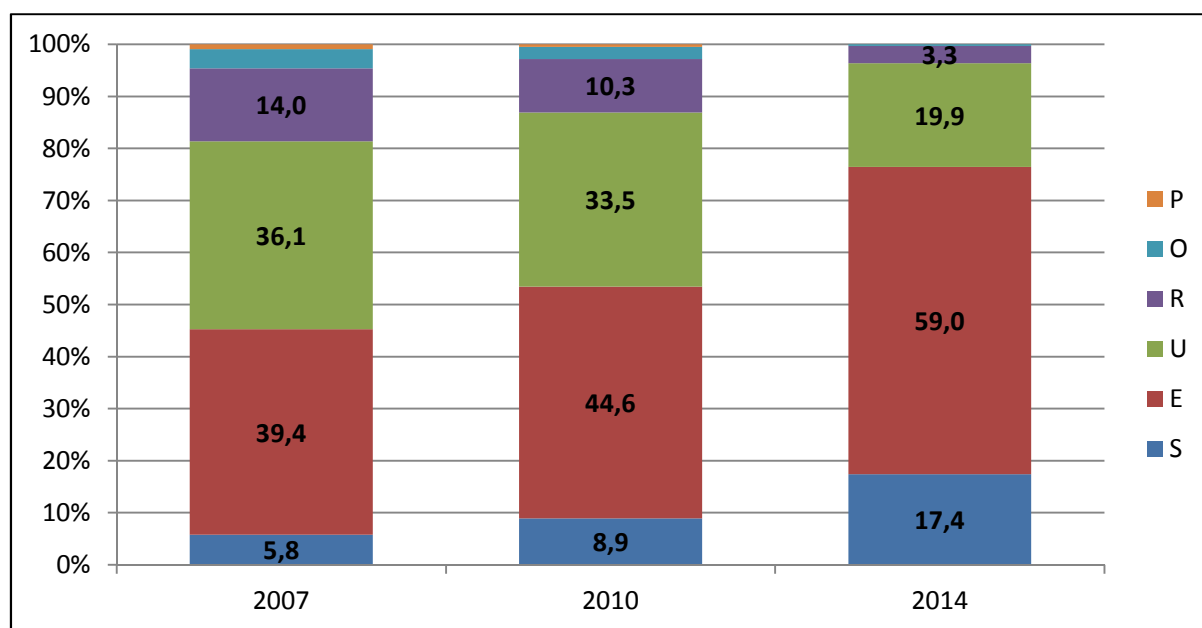
Źródło: GUS.

Rysunek 15. Produkcja żywca wieprzowego w Polsce, w mln sztuk, tys. ton wagi żywej i w.b.c.

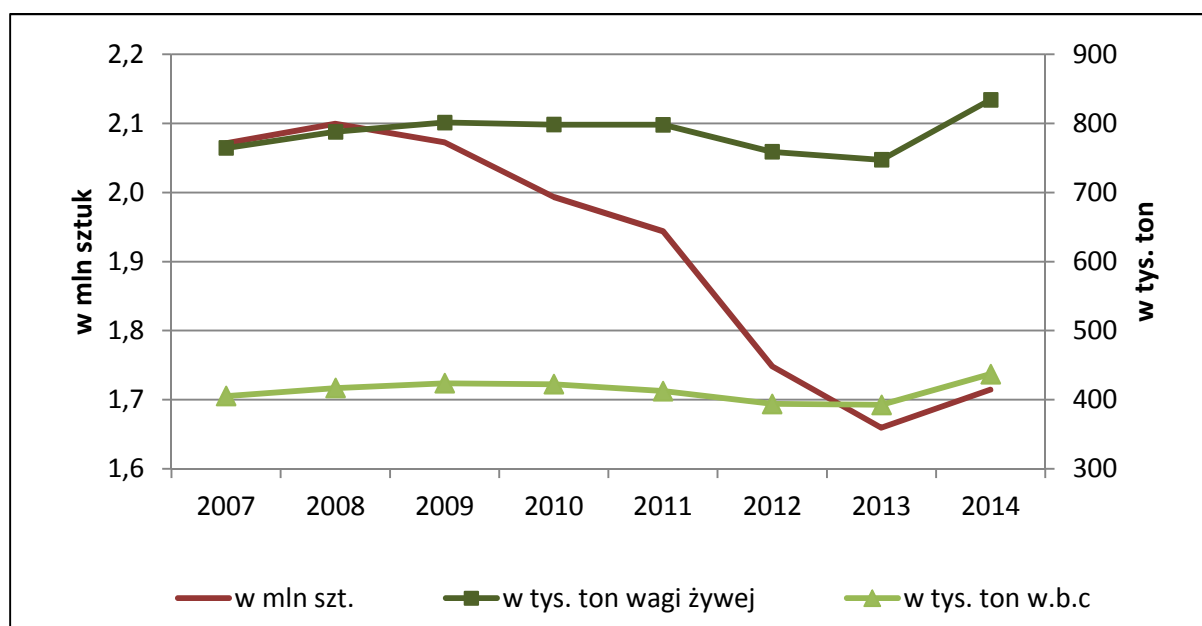
Źródło: GUS.

Rysunek 16. Struktura skupu żywca wieprzowego w Polsce wg SEUROP

Źródło: MRiRW.

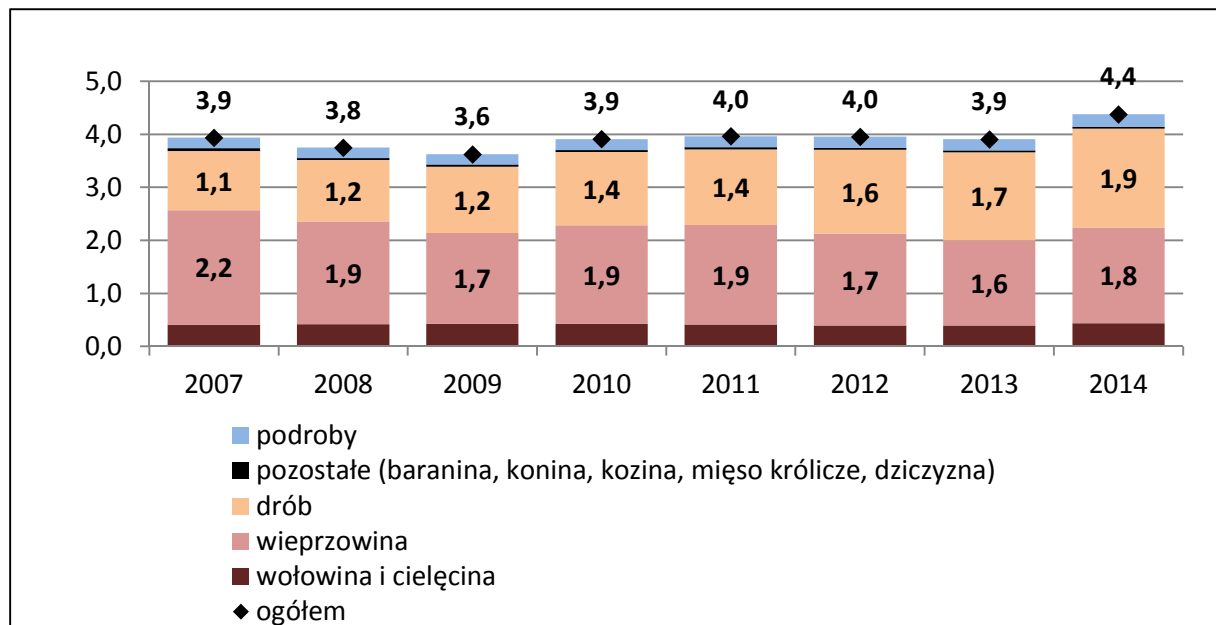
Rysunek 17. Produkcja żywca wołowego i cielęcego w Polsce, w mln sztuk, tys. ton wagi żywej i w.b.c

Źródło: GUS.

Na uwagę zasługuje dynamiczny wzrost produkcji drobiu – o 68% w latach 2007-2014. W efekcie, produkcja mięsa w Polsce (łącznie z baraniną, koniną, koziną, mięsem króliczym, dziczyzną i podrobami) w latach 2007-2014 wzrosła o 11% do 4,4 mln ton w.b.c.

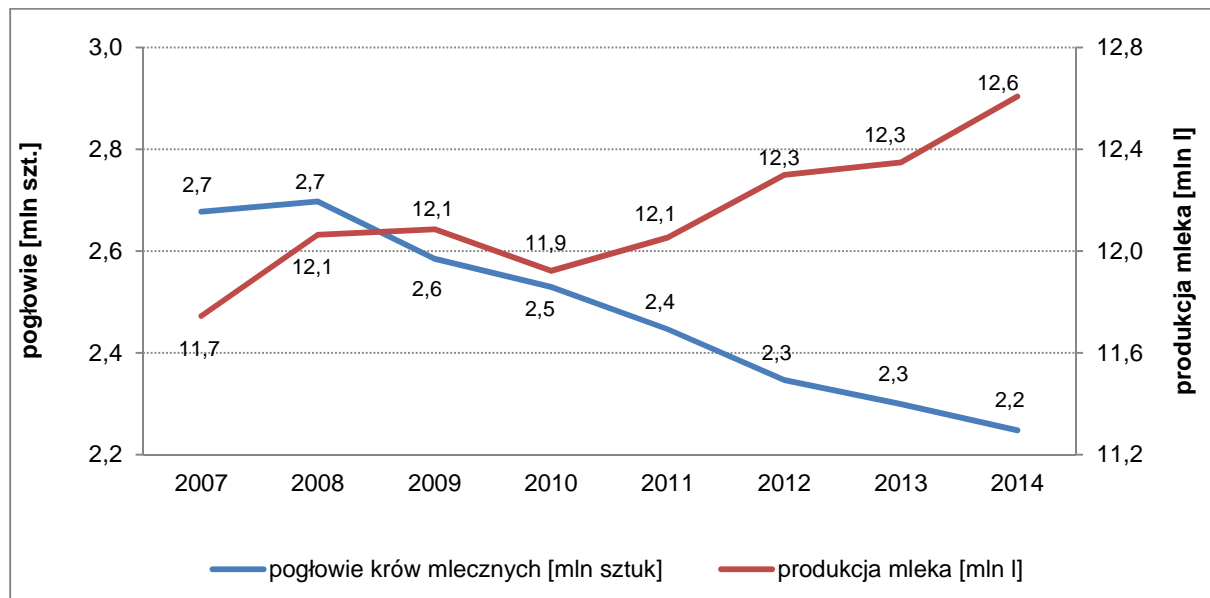
Rysunek 18. Produkcja mięsa w Polsce, w mln ton wagi bitej ciepłej

Źródło: GUS.

W ostatnich latach uległa poprawie jakość bazy produkcyjnej rolnictwa. Dotyczy to zapewnienia stabilnych warunków do realizacji programów hodowlanych poszczególnych ras zwierząt gospodarskich oraz realizacji działań wspierających upowszechnienie postępu biologicznego w produkcji roślinnej. Następuje wzrost wydajności mlecznej krów, a także produkcji mleka przy jednoczesnym powolnym spadku pogłowia krów. Równocześnie niwelowane są różnice pomiędzy wydajnością krów w Polsce a utrzymywanymi przez kraje Europy zachodniej.

Rysunek 19. Pogłowie krów mlecznych i produkcja mleka w latach 2007-2014

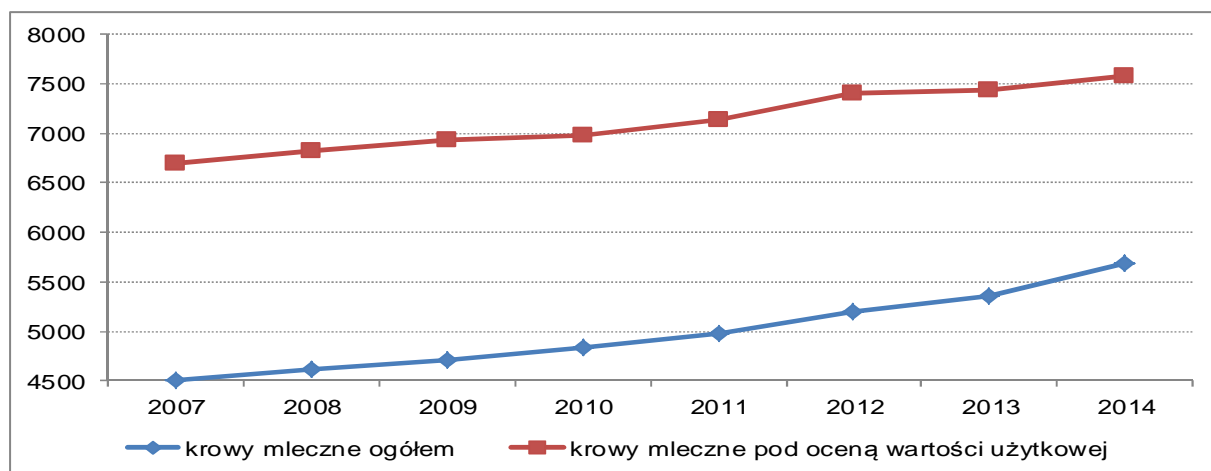

Źródło: GUS, Rolnictwo 2014.

Następuje wzrost liczby krów objętych oceną wartości użytkowej. Od 2007 r w całym kraju przybyło ponad 206 tys. sztuk ocenianych krów mlecznych. Udział krów ocenianych w krajowym pogłowie krów mlecznych wyniósł na koniec ubiegłego roku 32,9%. W 2014

roku krajowa produkcja mleka od krów objętych kontrolą użytkowości osiągnęła poziom blisko 5,5 mln kg. Jednocześnie, na podstawie danych Agencji Rynku Rolnego można przyjąć, że 53% całości skupowanego obecnie w kraju surowca mlecznego pochodzi z obór gdzie prowadzona jest ocena wartości użytkowej (PFHBiPM).

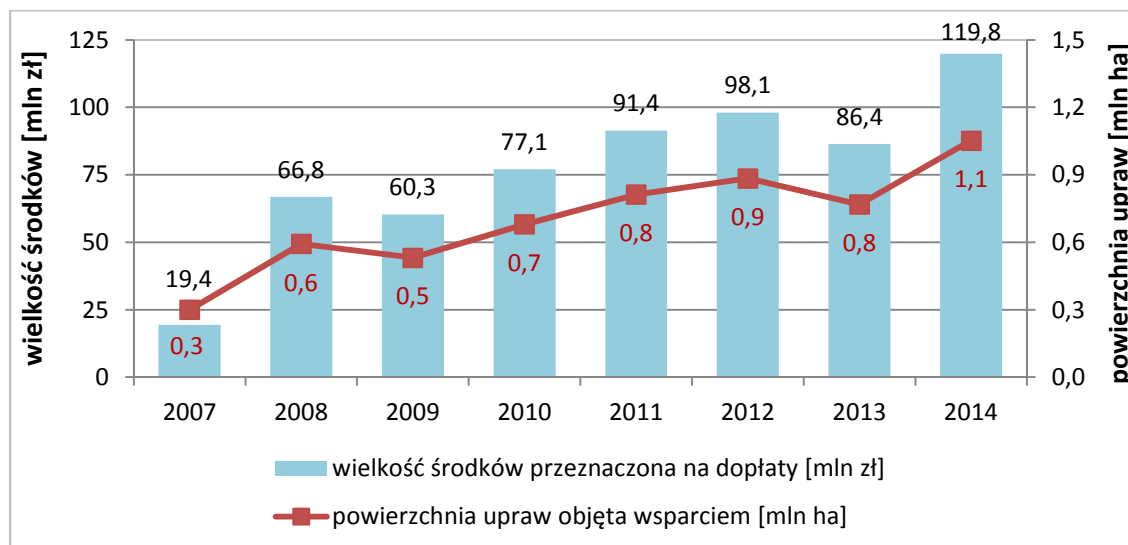
Rysunek 20. Roczny udój mleka od krowy mlecznej w latach 2007-2014 [w kg]

Źródło: Wyniki oceny wartości użytkowej krów mlecznych część analityczna, Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka.

Odnotowano zwiększenie stosowania materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany. Wymiana materiału siewnego zapewnia dopływ do praktyki rolniczej nowych odmian roślin rolniczych, dostosowanych do zmieniających się warunków środowiska i zmieniającej się presji organizmów chorobotwórczych. Przykładem działania promującego wymianę materiału siewnego jest wprowadzenie dopłat do 1 ha powierzchni gruntów ornych obsianych materiałem siewnym kategorii elitarny lub kwalifikowany, które miało zachęcić rolników do wymiany materiału siewnego w przypadku tych gatunków, dla których w Polsce taka wymiana jest najniższa.

Rysunek 21. Wielkość środków oraz powierzchnia obsiana lub obsadzona materiałem siewnym kategorii elitarny lub kwalifikowany w latach 2007-2014

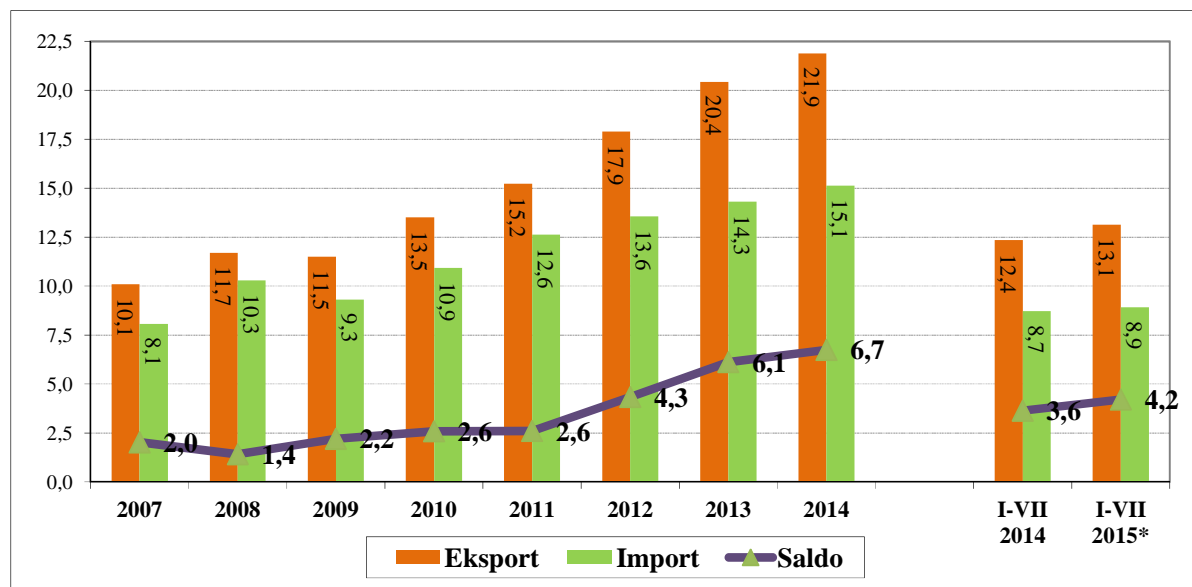
Źródło: ARR.

Pomimo obserwowanej zmiany w Polsce co roku wymienia się jedynie kilkanaście procent materiału siewnego, podczas gdy średnia pozostałych państw członkowskich UE sięga 50%, a w Irlandii, Danii oraz we Włoszech wymiana przekracza 80%.

7. Rośnie eksport produktów rolno-spożywczych

Handel produktami rolno-spożywczymi od lat stanowi istotną część polskiego handlu zagranicznego. Udział eksportu rolno-spożywczego w eksporcie ogółem w 2014 r. wyniósł 12,7% (wobec 9,4% w 2007 roku). Sektor rolno-spożywczy jest jedną z nielicznych gałęzi gospodarki narodowej, która odnotowuje dodatni bilans w handlu. W warunkach deficytu, który występował w polskim bilansie handlowym (11,1 mld zł, 2,7 mld euro w 2014 roku), wysoka nadwyżka w handlu produktami rolno-spożywczymi ma istotne znaczenie (Rys. 22).

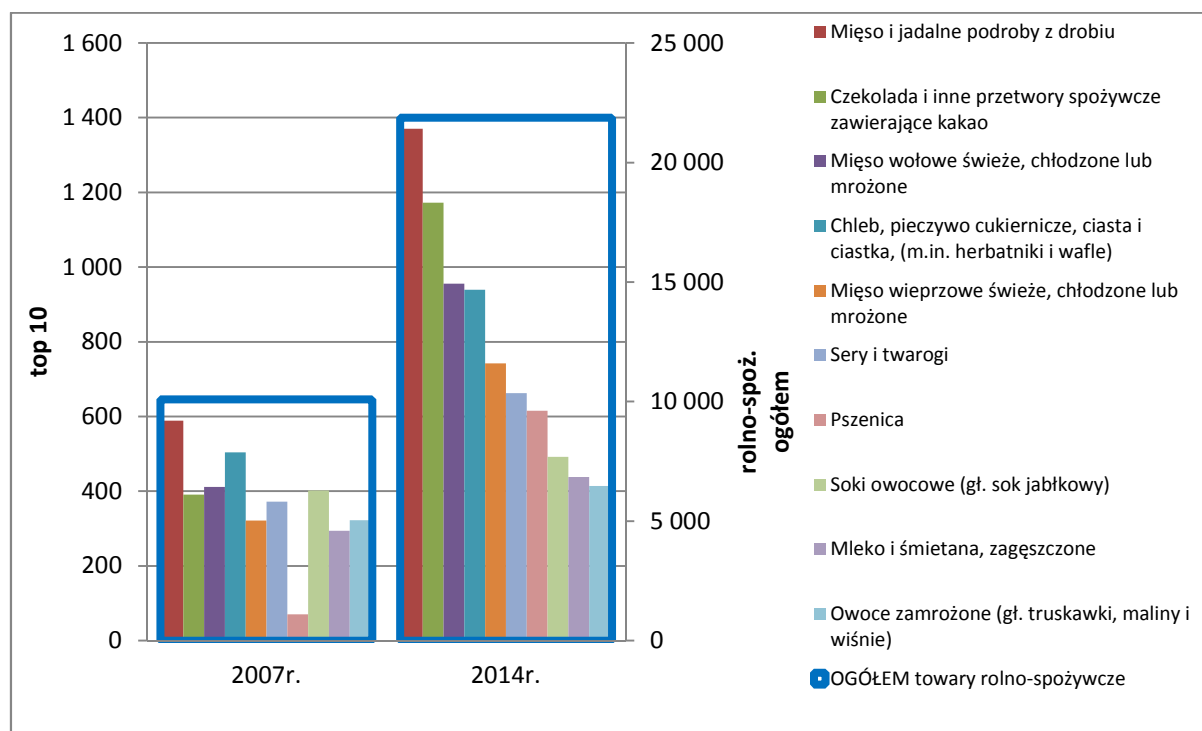
Rysunek 22. Handel towarami rolno-spożywczymi Polski w latach 2007 – 2015 [mld zł]

Źródło: MF.

Analizując zmiany wartości rolno-spożywczych produktów eksportowych w latach 2007-2014 największą dynamikę odnotowano w eksporcie pszenicy. Odpowiednio wysokie przyrosty wartości eksportu względem 2007 r. odnotowały także: czekolada i przetwory zwierające kakao, mięso i jadalne podroby drobiowe, a także mięsa wołowe i wieprzowe świeże, chłodzone lub mrożone.

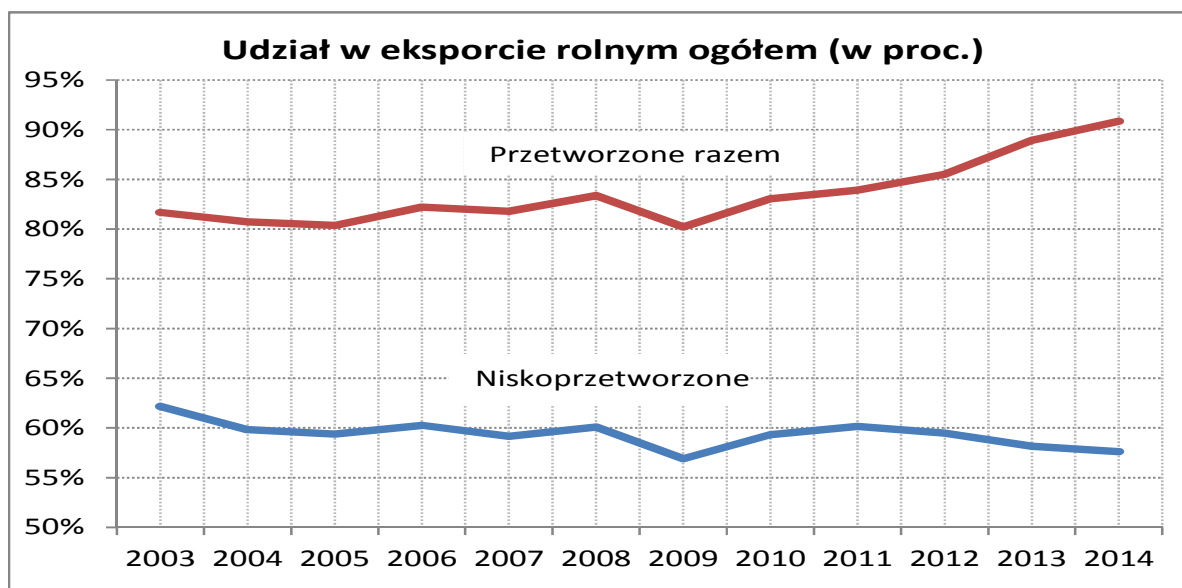
Rysunek 23. Wartość eksportu towarów rolno-spożywczych [mln EUR] w latach 2007 i 2014

Źródło: Dane MF.

Przedmiotem polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi są przede wszystkim produkty przemysłu spożywczego, których szacunkowy udział w całkowitym eksporcie rolno-spożywczym Polski sięga 80-85%. Udział produktów przemysłu spożywczego w imporcie rolno-spożywczym jest niższy i wynosi około 70-75%.

Rysunek 24. Udział przetworzonych i nieprzetworzonych produktów rolnych w eksporcie rolno-spożywczym

Źródło: FAMMU/FAPA.

Wartość polskiego eksportu produktów rolno-spożywczych wzrastała pomimo niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych, w tym zwłaszcza światowego kryzysu finansowo-gospodarczego z 2009 r., zakazu importu polskiej wieprzowiny i produktów wieprzowych w związku z wykryciem na terenie Polski przypadków wirusa afrykańskiego pomoru świń (ASF) u padłych dzików oraz wprowadzenia przez Rosję na początku sierpnia 2014 roku zakazu wwozu niektórych produktów rolno-spożywczych z Unii Europejskiej. Wprowadzone ograniczenia handlowe zmieniły sytuację polskich producentów, szczególnie z branży mięsnej, owocowej i warzywnej oraz wymusiły podjęcie wysiłków zmierzających do dywersyfikacji rynków zbytu.

Największym odbiorcą polskich produktów rolno-spożywczych pozostają kraje Unii Europejskiej. W latach 2007-2014 do UE trafiało ok. 77% polskiego eksportu rolno-spożywczego (w tym do UE-15 blisko 60% i do UE-12 ok. 20%). Za godne podkreślenia należy uznać osiągnięte w 2013 i 2014 roku dodatnie saldo w obrotach handlu rolno-spożywczego z krajami spoza Unii Europejskiej. Zwiększyły się w tym czasie dostawy m.in. do USA i Hongkongu (mięso wieprzowe), Arabii Saudyjskiej, Maroka, Izraela, Egiptu i Iraku (sery), Algierii, Chin, Wietnamu, Tajlandii, Filipin i Meksyku (mleko w proszku). Wiele krajów afrykańskich jest natomiast coraz większymi odbiorcami polskiego drobiu, m.in. Benin, Togo, Liberia, Mauretania, Ghana. Choć kraje afrykańskie mają ciągle niewielkie znaczenie w polskim eksporcie rolno-spożywczym, to polscy producenci żywności wiążą z nimi duże nadzieje na zwiększenie zbytu swoich produktów.

Tabela 1. Najwięksi odbiorcy polskich produktów rolno-spożywczych i najwięksi ich dostawcy do Polski w latach 2013 i 2014

Kraj	Udział w eksporcie rolno-spożywczym [%]		Kraj	Udział w imporcie rolno-spożywczym [%]	
	2013 r.	2014 r.		2013 r.	2014 r.
Niemcy	23,1	22,5	Niemcy	22,6	22,2
Wielka Brytania	7,6	7,7	Holandia	8,2	8,3
Francja	5,8	6,9	Hiszpania	5,4	5,1
Czechy	6,1	6,1	Dania	4,7	4,6
Włochy	5,2	5,4	Norwegia	4,4	4,6
Holandia	5,2	4,9	Argentyna	3,5	4,0
Rosja	6,2	4,1	Włochy	4,0	3,9
Słowacja	3,5	3,2	Francja	3,7	3,7
Węgry	2,6	2,6	Belgia	3,3	3,4
Litwa	2,0	2,1	Czechy	3,2	2,9
Pozostałe	32,7	34,4	Pozostałe	37,1	37,2

Źródło: dane handlowe Ministerstwa Finansów.

8. Wysoka jakość stała się cechą rozpoznawczą polskiej żywności

Polska posiada tradycję i potencjał rozwoju produkcji żywności o ponadstandardowej jakości, w tym produktów regionalnych. Stale zwiększa się zainteresowanie konsumentów krajowych

i zagranicznych tymi produktami. Produkcja ponadstandardowa jest szansą na rozwój gospodarstw rolnych, ich specjalizację i wzrost dochodowości produkcji.

Jednym ze sposobów wyróżniania produktów na rynku jest udział w **systemach jakości żywności**. Wytwarzanie produktów objętych ww. systemami umożliwia osiągnięcie wyższych dochodów przy jednoczesnej ochronie dziedzictwa narodowego oraz dbanie o wpływ całego procesu wytwarzania żywności na środowisko.

W systemach wspólnotowych (**Rejestr Chronionych Nazw Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych** lub **Rejestr Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności**) zarejestrowano dotychczas 37 polskich produktów, co daje Polsce 1 miejsce wśród państw, które przystąpiły do UE w 2004 r. oraz 8 miejsce wśród wszystkich 27 państw członkowskich. Rejestracja pierwszej polskiej nazwy – bryndzy podhalańskiej jako ChNP – nastąpiła w 2007 roku. W latach 2008-2009 zarejestrowano kolejnych 14 nazw, w okresie 2010-2011 – 17 nazw, a w latach 2012-2014 - 5 nazw.

W sumie w 2014 roku zarejestrowanych było 431 producentów upoważnionych do wprowadzania do obrotu produktów posiadających ChNP, ChOG, GTS.

Polskie produkty regionalne i tradycyjne zarejestrowane przez KE jako ChNP, ChOG lub GTS
w latach 2007-2014

2007 - bryndza podhalańska

2008 – oscypek, miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich, rogal świętomarciński, staropolski miód pitny półtorak, staropolski miód pitny dwójniak, staropolski miód pitny trójniak, staropolski miód pitny czwórniak

2009 – redykołka, wiśnia nadwiślanka, wielkopolski ser smażony, andruty kaliskie, truskawka kaszubska, olej rydzowy, pierekaczewnik

2010 - podkarpacki miód spadziowy, fasola korczyńska, miód kurpiowski, suska sechlońska, kielbasa lisecka, śliwka szydłowska, obwarzanek krakowski, jabłka łąckie

2011 - karp zatorski, chleb prądnicki, kielbasa myśliwska, kielbasa jałowcowa, miód drahimski, fasola („Piękny Jaś”) z Doliny Dunajca, kołacz śląski/kołocz śląski, jabłka grójeckie, kabanosy

2012 – fasola wrzawska, miód z Sejneńszczyzny/Łódzieszczyzny, ser koryciński swojski, jagnięcina podhalańska

2014 – cebularz lubelski

Poza systemami unijnymi, funkcjonują również krajowe systemy jakości, które są zróżnicowane ze względu na uczestników, cele, obszar działalności czy zakresy stosowania. Wszystkie służą dostarczaniu konsumentom sprawdzonych i potwierdzonych informacji dotyczących produktów rolnych objętych systemami jakości żywności. Specyfika produktu końcowego, wytworzonego w ramach prywatnych systemów jakości żywności uznanych za krajowe, wynika ze szczegółowych obowiązków nałożonych na producentów, gwarantujących jakość produktu końcowego, która w sposób znaczący przewyższa handlową jakość produktów. Systemy te obejmują obowiązujące opisy produktów, a zgodność z tymi opisami jest weryfikowana przez niezależny organ kontrolny. Do chwili obecnej zostały uznane następujące prywatne systemy jakości żywności:

Jakość Tradycja⁵ - system, w którym wytwarzane są jedynie produkty charakteryzujące się tradycyjnym składem, sposobem produkcji lub szczególną jakością wynikającą z ich tradycyjnego charakteru. Za tradycyjny uważa się produkt, który posiada co najmniej 50-letnią historię wytwarzania.

Quality Meat Programme (QMP)⁶ jest nowym krajowym systemem jakości żywności, dającym sprzedawcom detalicznym i konsumentom gwarancję oraz podstawę do większego zaufania wobec jakości wołowiny. Właściwości wołowiny QMP, takie jak np. kruchość czy soczystość, w wysokim stopniu spełniają oczekiwania konsumenta. W ramach tego systemu wytwarzana jest młoda wołowina i wołowina wysokiej jakości.

System Gwarantowanej Jakości Żywności (QAFP)⁷ jest to system wieloproduktowy obejmujący kulinarne mięso wieprzowe, kulinarne mięso z piersi kurczaka i indyka oraz tuszki i elementy młodej polskiej gęsi owsianej oraz wędliny. System Jakości Wieprzowiny PQS (Pork Quality System)⁵ to system obejmujący mięso wieprzowe wysokiej jakości.

Integrowana produkcja roślin (IP)⁸ jest nowoczesnym systemem jakości żywności, wykorzystującym w sposób zrównoważony postęp techniczny i biologiczny w uprawie, ochronie roślin i nawożeniu oraz zwracającym szczególną uwagę na ochronę środowiska i zdrowie ludzi. Uczestnictwo w systemie IP pozwala na otrzymanie zdrowej żywności pochodzenia roślinnego, w której nie zanotowano przekroczeń dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin, metali ciężkich, azotanów i innych pierwiastków oraz substancji szkodliwych. Potwierdzeniem wysokiej jakości plonów pochodzących z IP jest certyfikat i zastrzeżony znak IP.

W latach 2007-2014 certyfikowana powierzchnia integrowanej produkcji wzrosła prawie 2-krotnie, a produkcja 3-krotnie (Tabela 2).

Tabela 2. Integrowana produkcja w latach 2007-2014

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
liczba wydanych certyfikatów	1 915	1 174	838	1 068	1 482	2 465	2 898	3 067
certyfikowana powierzchnia (tys. ha)	10,6	7,48	5,64	7,59	10,75	15,44	18,32	18,73
certyfikowana produkcja (tys. t)	190,7	203,5	153,2	198,1	317,6	574,6	583,1	558,4

Źródło: Dane Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS).

⁵ Uznany za krajowy system jakości żywności w 2007 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12.06.2007 r.

⁶ Uznany za krajowy system jakości żywności w 2008 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20.10.2008 r.

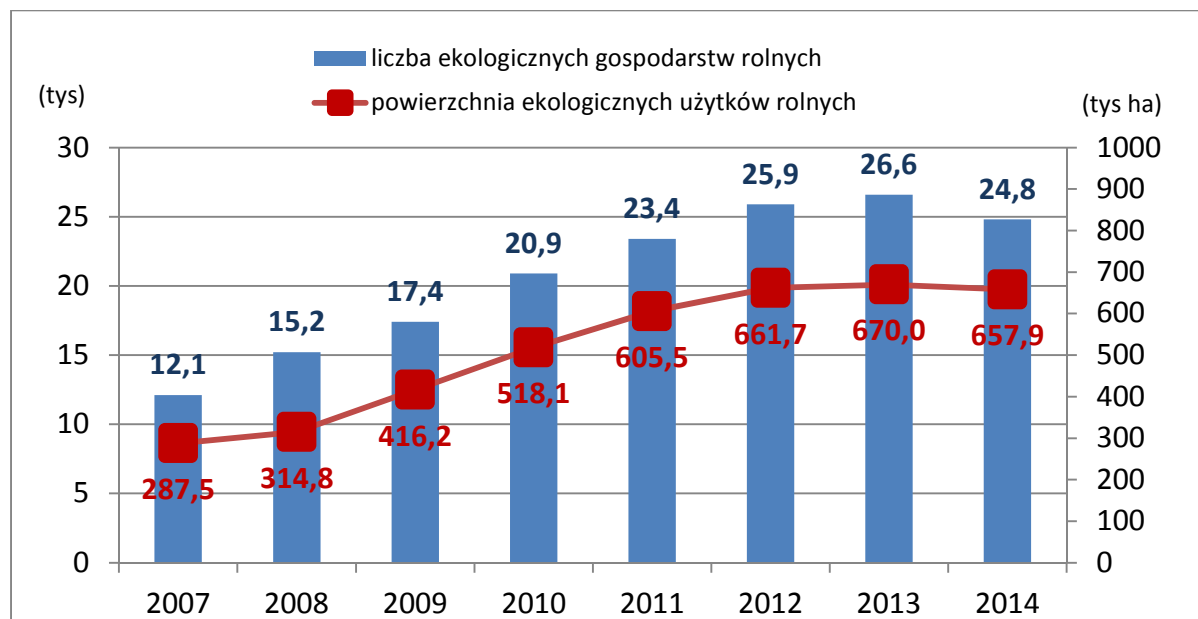
⁷ Uznany za krajowy system jakości żywności:- w zakresie mięsa wieprzowego w 2009 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11.12.2009 r.; w zakresie mięsa drobiowego w 2011 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13.01.2011 r.; w zakresie wędlin w 2012 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18.01.2012r.

⁸ Uznany za krajowy system jakości żywności w 2007 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14.06.2007 r.

Rolnictwo ekologiczne to metoda produkcji przyjazna dla środowiska prowadzona zgodnie z wymogami określonymi w przepisach unijnych. Uprawy bez agrochemii i kontrolowane metody wytwarzania produktów przyczyniają się do zachowania różnorodności biologicznej, a wytworzona żywność ma wysoką jakość. Rolnictwo ekologiczne jest odpowiedzią na zmieniającą się strukturę popytu na rynku. Konsumenci poszukują tego typu produktów i są gotowi zapłacić więcej za ich walory zdrowotne i smakowe.

Ostatnie lata w Polsce charakteryzują się stałą dynamiką wzrostu powierzchni użytkowanej i liczby gospodarstw ekologicznych. Według danych z 2014 r., w Polsce kontrolą jednostek certyfikujących objętych było blisko 25 tys. gospodarstw ekologicznych. W okresie 2007-2014 liczba i powierzchnia gospodarstw ekologicznych w Polsce wzrosła ponad 2-krotnie. Najwięcej ekologicznych gospodarstw rolnych było w województwach: warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i podlaskim. W 2013 r. Polska znajdowała się na 3 miejscu (po Włoszech i Hiszpanii) w Unii Europejskiej pod względem liczby gospodarstw ekologicznych.

Rysunek 25. Liczba i powierzchnia ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2007-2014

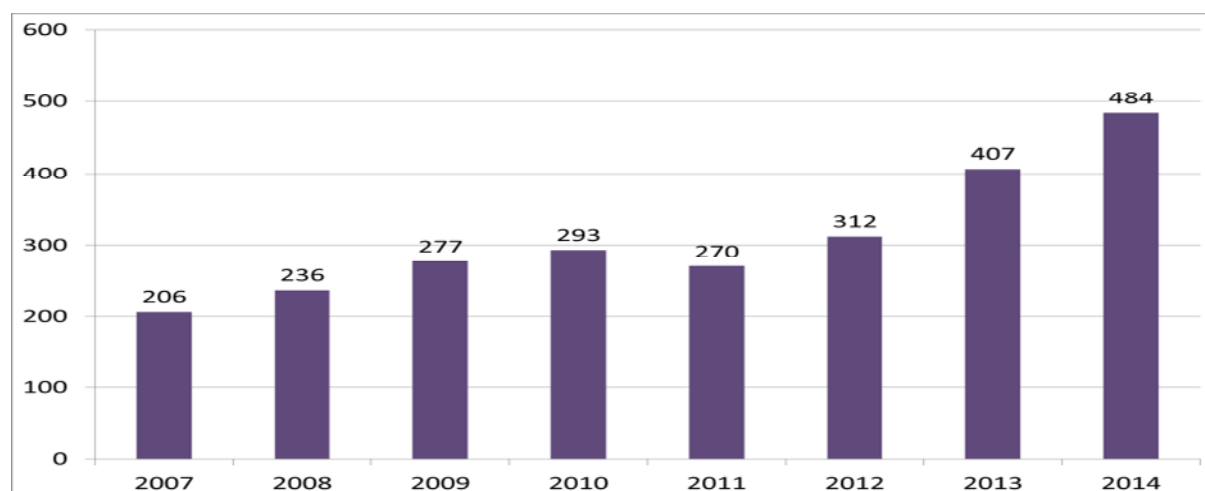

Źródło: Dane MRiRW.

W okresie 2007-2014 powierzchnia użytków ekologicznych wzrosła ponad 2-krotnie z 287,5 tys. ha w 2007 r. do blisko 660 tys. ha w 2014 r. Największa powierzchnia użytkowana ekologicznie w 2014 roku znajdowała się w województwie zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim oraz podlaskim. Powierzchnia użytkowana zgodnie z przepisami o rolnictwie ekologicznym stanowiła w 2014 r. ok. 4% całej powierzchni użytkowanej rolniczo w Polsce.

Rozwój sektora rolnictwa ekologicznego znajduje również odzwierciedlenie w liczbie przetwórcy, jak i dostępnym na rynku asortymencie produktów ekologicznych. W okresie 2007-2014 liczba przetwórcy ekologicznych wzrosła ponad 2-krotnie z 206 w 2007 r. do 484 w 2014 r.

Rysunek 26. Liczba przetwórców ekologicznych w Polsce w latach 2007-2014

Źródło: Dane Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS).

Polska żywność jest intensywnie promowana za granicą

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadzi w ostatnich latach aktywną politykę promocyjną produktów rolno – spożywczych, mającą na celu przede wszystkim kreowanie pozytywnego wizerunku polskich produktów rolno-spożywczych za granicą.

W latach 2008-2014 zrealizowano ponad 170 zagranicznych przedsięwzięć promocyjno-informacyjnych (średnio 30 działań w ciągu roku), w tym zorganizowano 120 polskich wystąpień na najważniejszych międzynarodowych targach spożywczych. Polskie produkty rolno – spożywcze prezentowane były m.in. na rynkach dalekiego i bliskiego wschodu (Rosja, Chiny, Japonia, Korea Płd., Indonezja, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Izrael), jak również na rynkach Ameryki Płn. (Kanada, USA) i Ameryki Płd. (Brazylia), a także na rynku europejskim (Niemcy, Francja, Belgia, Czechy, Słowacja, Hiszpania, Wlk. Brytania).

We współpracy z Ministerstwem Gospodarki w latach 2012-2015 realizowany był projekt systemowy „Promocja polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych” w ramach Poddziałania 6.5.1. Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Program miał na celu wykreowanie nowych, silnych, polskich marek, które będą rozpoznawalne na świecie i kojarzone przez to z krajem pochodzenia. Na sześciu rynkach zagranicznych tj. Rosja, Niemcy, Chiny, Francja, Ukraina, Zjednoczone Emiraty Arabskie, na stoiskach narodowych promowano Polskę pod hasłem „**Poland Tastes Good**” („Polska Smakuje”). Dzięki realizacji projektu nowe polskie marki zyskały na znaczeniu, a polscy przedsiębiorcy uzyskali istotne wsparcie i możliwości promocji na znacznie szerszą skalę.

W celu wzmocnienia pozycji polskiego sektora produktów rolno-spożywczych MRiRW wspiera działania informacyjno-promocyjne realizowane przez organizacje branżowe. Jednym z nich jest mechanizm Wspólnej Polityki Rolnej o nazwie **Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych**, w ramach którego współfinansowane są działania informacyjne i promocyjne prowadzone na terenie państw UE oraz na obszarze państw trzecich. Jesienią 2014 r. oraz wiosną 2015 r. Komisja Europejska zaakceptowała kolejnych osiem polskich programów o całkowitym budżecie blisko 22 mln euro, których realizacja będzie miała miejsce na rynkach w krajach: Austria, Szwecja, Finlandia, Czechy, Słowacja, Litwa, Rumunia, Japonia, Kanada, USA, Singapur, Tajwan, RPA, Nowa Zelandia, Kazachstan, Turcja, Algieria, Białoruś, Chiny. Łączny budżet

obecnie realizowanych kampanii promocyjno-informacyjnych na rynkach zagranicznych to ponad 38,5 mln euro.

Kolejnym narzędziem systemowym wspierającym promocję produktów rolno-spożywczych na rynkach zagranicznych jest ustawa z dnia 22 maja 2009 r. o *funduszach promocji produktów rolno-spożywczych* (Dz. U. Nr 97, poz. 799, z późn. zm.). Środki te w znacznej części przeznaczane są na współfinansowanie kampanii promocyjnych z udziałem funduszy unijnych. Od dnia wejścia w życie ww. ustawy, tj. od 1 lipca 2009 r. do końca 31 grudnia 2014 r. wpływy na poszczególne rachunki funduszy promocji wyniosły łącznie ponad 228 mln PLN.

Budowie jakości, tradycji i marki polskich produktów żywnościowych służyła też realizacja programu promocji żywności wysokiej jakości „**Poznaj dobrą żywność**” (PDŻ)⁹. Podstawowym celem tego programu jest informowanie i przekonanie konsumentów, zarówno krajowych, jak i zagranicznych do tego, że żywność produkowana w sposób przemysłowy i masowy może spełniać najwyższe wymagania jakościowe produktu oraz być bezpieczna i smaczna.

Promocji żywności o wysokiej jakości i tradycji wytwarzania służy również **Lista produktów tradycyjnych** prowadzona przez Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Jest to wykaz produktów, których jakość lub wyjątkowe cechy i właściwości wynikają ze stosowania tradycyjnych metod produkcji. Za tradycyjne uważa się metody wykorzystywane od co najmniej 25 lat. W 2014 roku na liście figurowało ok. 1300 produktów z poszczególnych województw.

Sprzedaż bezpośrednia jest szansą dla wielu gospodarstw rolnych

Polscy rolnicy są coraz bardziej zainteresowani bezpośrednią sprzedażą swoich produktów konsumentom na rynkach lokalnych. Świadczy o tym stale wzrastająca liczba podmiotów rozpoczynających taką działalność - do końca września 2015 r. zarejestrowanych do sprzedaży bezpośredniej produktów pochodzenia zwierzęcego zostało 7360 podmiotów.

Także polscy konsumenci są coraz bardziej zainteresowani możliwością zakupu świeżej żywności pochodzenia zwierzęcego, produkowanej w danym rejonie przez lokalnych rolników, bez udziału pośredników. W dniu 1 października 2015 r. podpisane zostało przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi rozporządzenie rozszerzające możliwości sprzedaży bezpośredniej produktów pochodzenia zwierzęcego. Wprowadzono szereg ułatwień dla rolników i pszczelarzy prowadzących sprzedaż bezpośrednią produktów pochodzenia zwierzęcego m.in. możliwość sprzedaży bezpośredniej produktów podczas wystaw, festynów, targów oraz kiermaszów organizowanych w celu promocji tych produktów.

Podpisanie rozporządzenia zbiega się w czasie z przyjętą przez Sejm RP ustawą, na mocy której rolnicy od 1 stycznia 2016 r. będą mogli sprzedawać wytworzoną w swoim gospodarstwie żywność bez konieczności rejestracji takiej działalności i będą mogli korzystać z ryczałtowej formy opodatkowania dochodów uzyskiwanych z tytułu sprzedaży przetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych.

Skróceniu łańcucha pośredników, promocji i przybliżeniu konsumentom specyfiki produktów lokalnych służyła także rozbudowa sieci targowisk. W ramach działania *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej* w PROW 2007-2013 możliwa była realizacja operacji polegających na budowie lub modernizacji infrastruktury małych targowisk wiejskich. Do

⁹ Program funkcjonuje od 2004 roku jako kontynuator programu Polska Dobra Żywność.

końca I półrocza 2015 r. wybudowano 66 nowych targowisk o łącznej powierzchni stanowisk handlowych wynoszącej ponad 77 tys. m², a także zmodernizowano 138 istniejących targowisk.

9. Zwiększa się dbałość o obszary cenne przyrodniczo

Na tle pozostałych państw europejskich, szczególnie zachodniej części Europy, Polska jest krajem o dużym bogactwie środowiska naturalnego i różnorodności przyrodniczej.

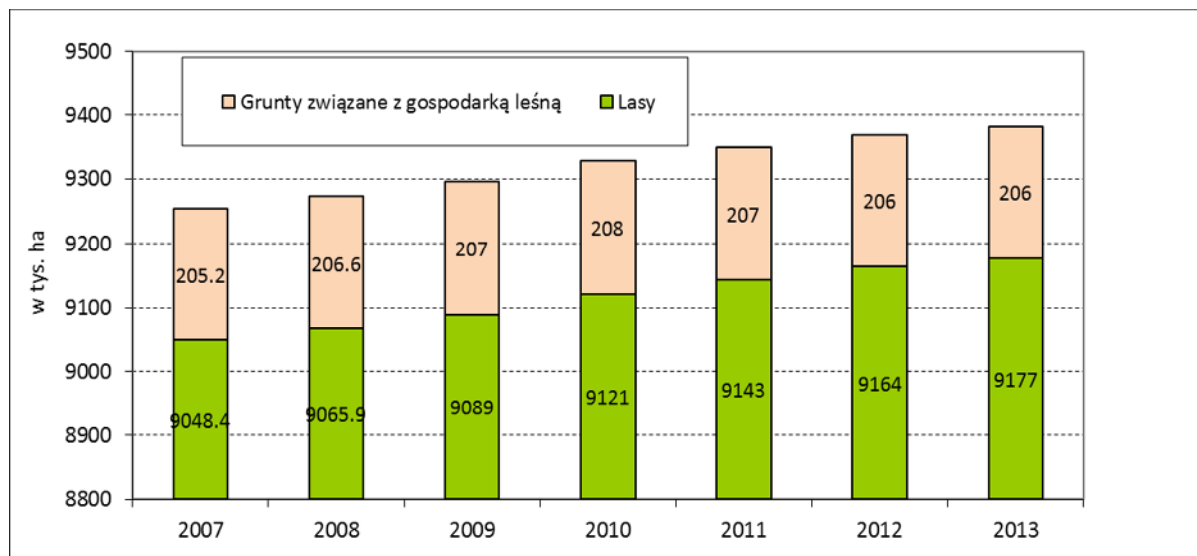
Na obszarach użytkowanych rolniczo występuje około 45 typów zbiorowisk roślinnych użytkowanych jako łąki i pastwiska, przy czym połowa z nich zachowała półnaturalny charakter. O wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych obszarów rolniczych świadczy objęcie znaczącej ich części różnorodnymi formami ochrony przyrody. Grunty rolne zajmują średnio około 14% ogólnej powierzchni parków narodowych. Ponadto, użytki rolne stanowią 31,5% w powierzchni parków krajobrazowych oraz 36,7% w powierzchni obszarów chronionego krajobrazu.

Na obszarach użytkowanych rolniczo funkcjonują obszary Europejskiej Sieci Natura 2000. Sieć Natura 2000 w Polsce tworzy 961 obszarów. Tereny rolnicze stanowią 32% obszarów specjalnej ochrony ptaków i 25% obszarów ochrony siedlisk.

Szacuje się, że na około 24% powierzchni kraju to grunty rolne użytkowane w sposób sprzyjający zachowaniu wysokiej różnorodności przyrodniczej – to tereny gospodarstw o ekstensywnej produkcji, obszary rolne z udziałem mozaiki pól i nieproduktywnych elementów krajobrazu (miedz, śródpolnych zadrzewień, oczek wodnych itp.), a także półnaturalne siedliska i ostoje gatunków zagrożonych. W całkowitej powierzchni obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych dominujący udział stanowią grunty użytkowane rolniczo.

Istotny wkład rolnictwa w ochronie środowiska miało wprowadzenie mechanizmu wzajemnej zgodności (*cross-compliance*). Wiązało się to także z długofalowym szkoleniem rolników w zakresie dobrych praktyk rolniczych oraz propagowaniem edukacji ekologicznej na obszarach wiejskich. Dodatkowo, powierzchnia objęta programem rolnośrodowiskowym PROW stanowi około 13% ogółu powierzchni UR w Polsce, a w okresie 2007-2013 wzrosła o ponad 100%.

Rysunek 27. Powierzchnia lasów i gruntów związanych z gospodarką leśną w Polsce w latach 2007-2013

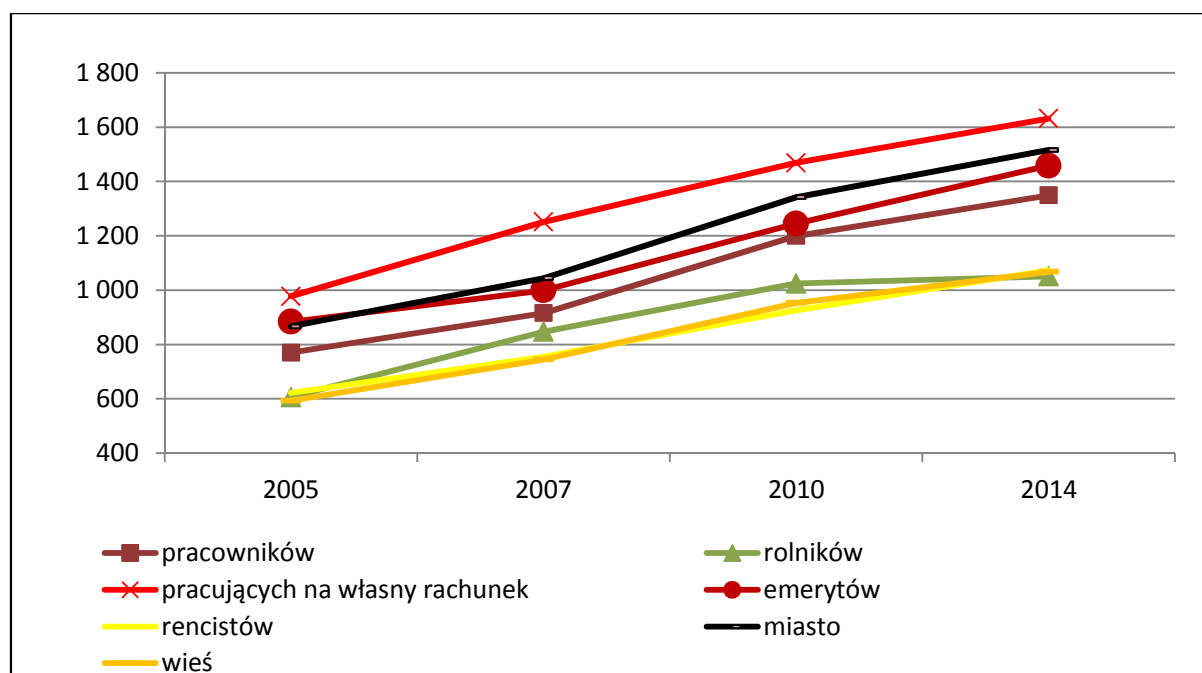

Źródło: dane GUS.

10. Poprawiła się sytuacja dochodowa mieszkańców wsi; wzrosły dochody rolników

W latach 2007-2014 dalszej poprawie uległa sytuacja dochodowa rolników i mieszkańców wsi. W 2007 r. dochód na osobę w gospodarstwie domowym na wsi wyniósł 744 zł, a w latach następnych systematycznie rósł, aby w 2014 r. osiągnąć wartość 1067 zł.

Rysunek 28. Średni miesięczny dochód rozporządzalny w gospodarstwach domowych w Polsce (dane w zł/1 osobę)

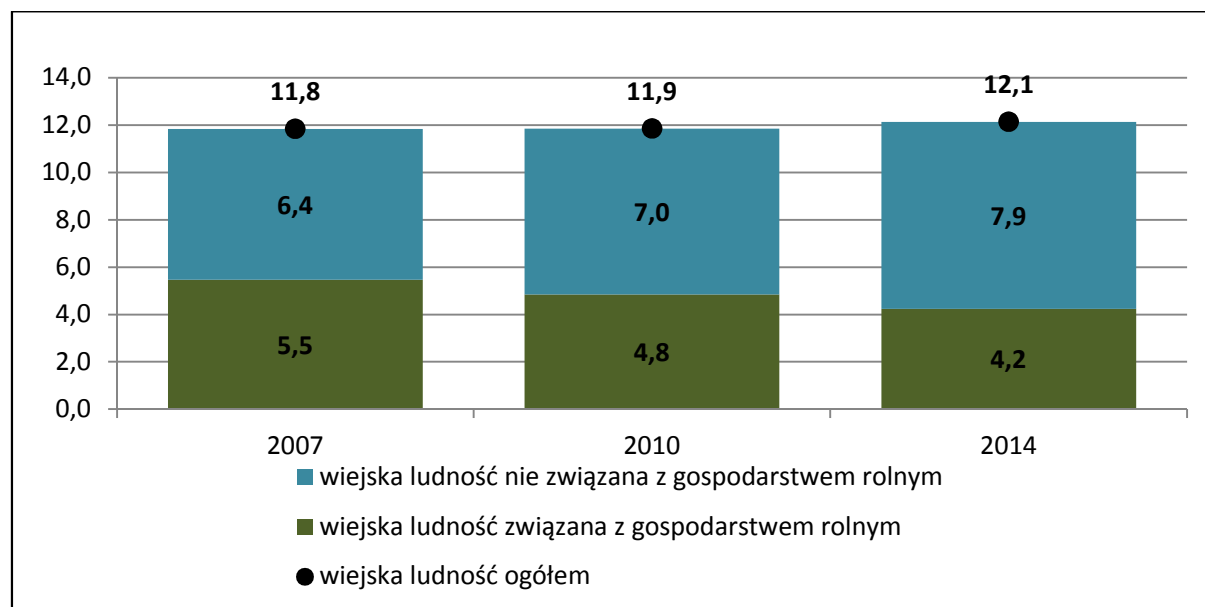

Źródło: GUS.

Wskaźnik dochodów rodzin wiejskich, w przeliczeniu na osobę, utrzymuje się od 2006 r. na poziomie ok. 80% przeciętnego poziomu dochodów rodzin w skali kraju. Należy przy tym wziąć pod uwagę, że koszty utrzymania na wsi są nieco niższe niż w mieście.

Maleje liczba i udział ludności wiejskiej związanej z gospodarstwem rolnym.

Rysunek 29. Wiejska ludność związana i nie związana z gospodarstwem rolnym wg BAEL przeciętnie w roku, w latach 2007-2014 w Polsce (mln osób)

Źródło: GUS BAEL.

11. Na korzyść wsi zmniejszyły się różnice pomiędzy wiejskim i miejskim rynkiem pracy (przedsiębiorczość, wykształcenie, migracja na wieś)

Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się istotny wzrost liczby podmiotów gospodarczych działających na obszarach wiejskich w Polsce. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców w wieku produkcyjnym obrazujące pozarolniczą aktywność ekonomiczną ludności. Zmiany te świadczą o wielofunkcyjnym rozwoju obszaru, a w tym o rozwoju prywatnych małych przedsiębiorstw z sektora usług.

Tabela 3. Podmioty gospodarki narodowej (w tys.) wpisane do rejestru REGON w latach 2007-2013 (bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ogółem	3686	3757	3743	3910	3870	3975	4070
w tym na wsi	893	929	935	997	1004	1042	108
na 1000 ludności wiejskiej	60	63	63	66	66	69	71

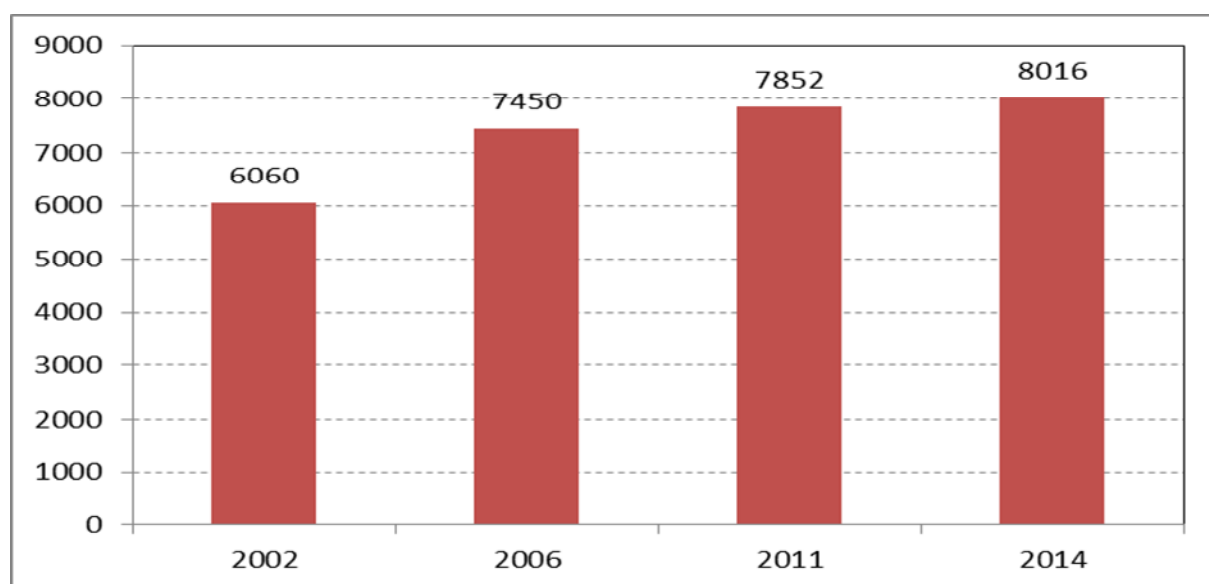
Źródło: opracowanie SAEPR/FAPA na podstawie danych GUS: Obszary wiejskie w Polsce 2011, baza danych lokalnych.

Pomimo, że w odniesieniu do liczby ludności zamieszkującej na obszarach wiejskich liczba podmiotów gospodarczych nie jest wielka, to Polska pozytywnie wyróżnia się udziałem indywidualnej działalności gospodarczej w ogólnym zatrudnieniu na wsi (23% w 2010 r.) na tle innych krajów UE. Jest to udział wyższy od średniej dla UE-27, UE-15 i UE-12.

Wzrost gospodarczy pobudza powstawanie na obszarach wiejskich przedsiębiorstw zarówno powiązanych z rolnictwem, jak i całkowicie od niego niezależnych. Spośród różnorodnych pozarolniczych funkcji gospodarczych na terenach wiejskich w Polsce rozwija się przede wszystkim: turystyka, usługi, handel, leśnictwo, drobna wytwórczość i mieszkalnictwo.

Turystyka wiejska stała się jedną z najbardziej rozpowszechnionych form turystyki alternatywnej, której ważnym elementem są gospodarstwa agroturystyczne, umiejscowione najczęściej poza ośrodkami turystyki masowej. Działalność agroturystyczną prowadzi ponad 8 tysięcy gospodarstw rolnych, w których jest 84,5 tysięcy miejsc noclegowych. Prawie 40% funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych w Polsce znajduje się w województwach: małopolskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim.

Rysunek 30. Liczba gospodarstw agroturystycznych w Polsce

Źródło: opracowanie SAEPR/FAPA na podstawie danych bazy noclegowej Instytutu Turystyki i publikacji GUS.

Ważny z punktu widzenia zmniejszenia dystansu rozwojowego pomiędzy obszarami wiejskimi i miastami jest rozwój zarówno edukacji dzieci i młodzieży, poczynając od poziomu przedszkolnego, jak i umożliwienie jak najszerszej grupie mieszkańców obszarów wiejskich osiągnięcia wyższego lub średniego wykształcenia.

Poziom wykształcenia mieszkańców wsi poprawia się, choć według NSP 2011 nadal obserwuje się wyraźne różnice w strukturze wykształcenia osób zamieszkałych w miastach i na wsi.

Tabela 4. Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały między miastem i wsią (na 1 tysiąc ludności wiejskiej na rok)

Rok	Ze wsi do miast	Z miast na wieś	Saldo migracji na wsi
2008	6,1	8,7	2,6
2010	6,3	9,3	3,1
2012	6,1	8,4	2,3

Źródło: opracowanie SAEPR/FAPA na podstawie raportów o stanie wsi „Polska Wieś 2010” oraz „Polska Wieś 2014”, FDPA.

Młodzież wiejska ma coraz wyższe aspiracje edukacyjne i materialne, niewiele różniące się od aspiracji młodzieży miejskiej. Miejska i wiejska młodzież mają zbliżone autocharakterystyki, ale młodzież wiejska nieco silniej ceni wartości tradycyjne.

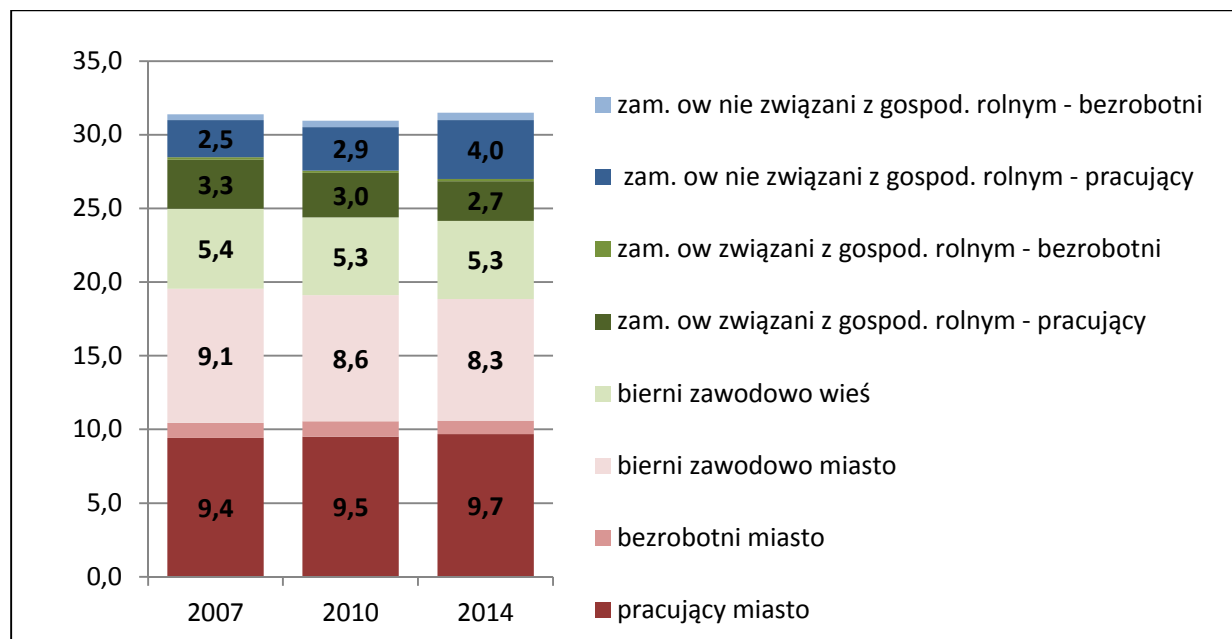
Mimo swych niedogodności wieś jest coraz chętniej wybierana jako miejsce zamieszkania. Nawet 50% młodzieży wiejskiej i 13% miejskiej deklaruje chęć zamieszkania na wsi. Znajduje to odzwierciedlenie w utrzymującym się w Polsce od ponad dekady dodatnim saldem migracji na wieś.

Obszary wiejskie są coraz bardziej doceniane przez ich mieszkańców (wg GUS w 2012 r. zamieszkiwało je w Polsce niemal 40% społeczeństwa, tj. 15,197 mln osób). Nieprzerwanie od 2005 r. zdecydowana większość (90%) mieszkańców wsi jest zadowolona z tego, że mieszka na wsi.

12. Wzrosła aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej

W okresie 2007-2014 wskutek zmian strukturalnych zmniejszyła się liczba osób związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego o 1,3 mln, tj. o 23,6%. Jednocześnie na obszarach wiejskich zwiększyła się liczba pracujących nie związanych z gospodarstwem rolnym.

Rysunek 31. Ludność aktywna zawodowo wg BAEL przeciętnie w roku, w latach 2007-2014 (mln osób)

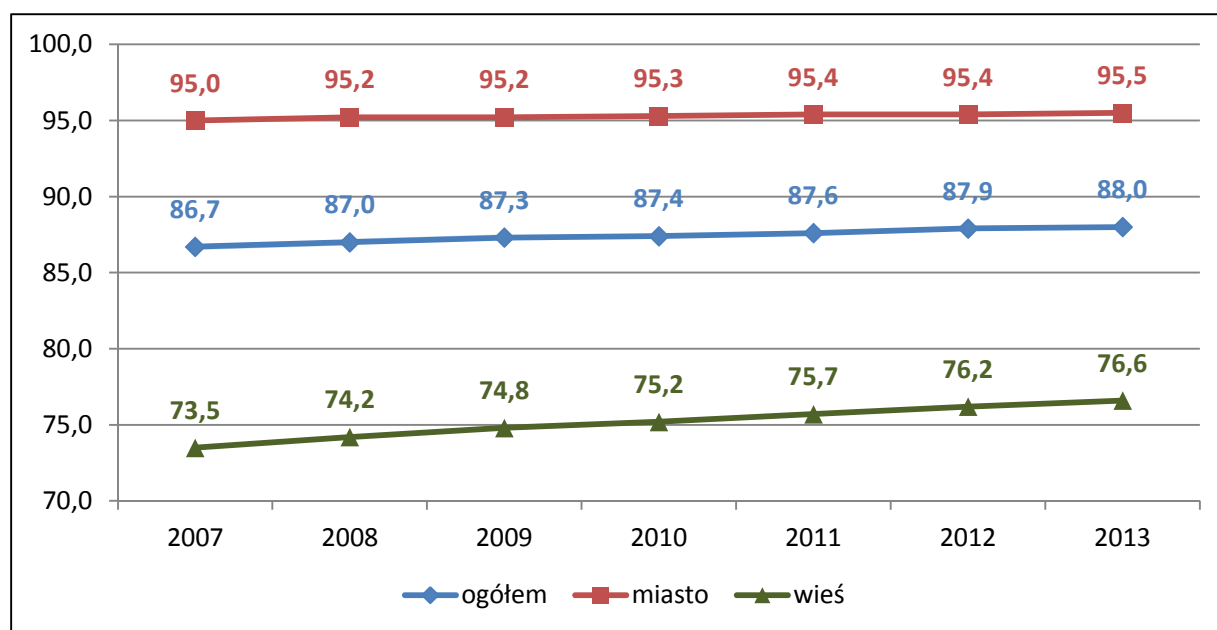
Źródło: GUS BAEL.

13. Poprawił się stan infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich

W ostatnich latach obserwowany jest wzrost liczby wsi wyposażonych w sieci wodociągowo-kanalizacyjne oraz gazowe.

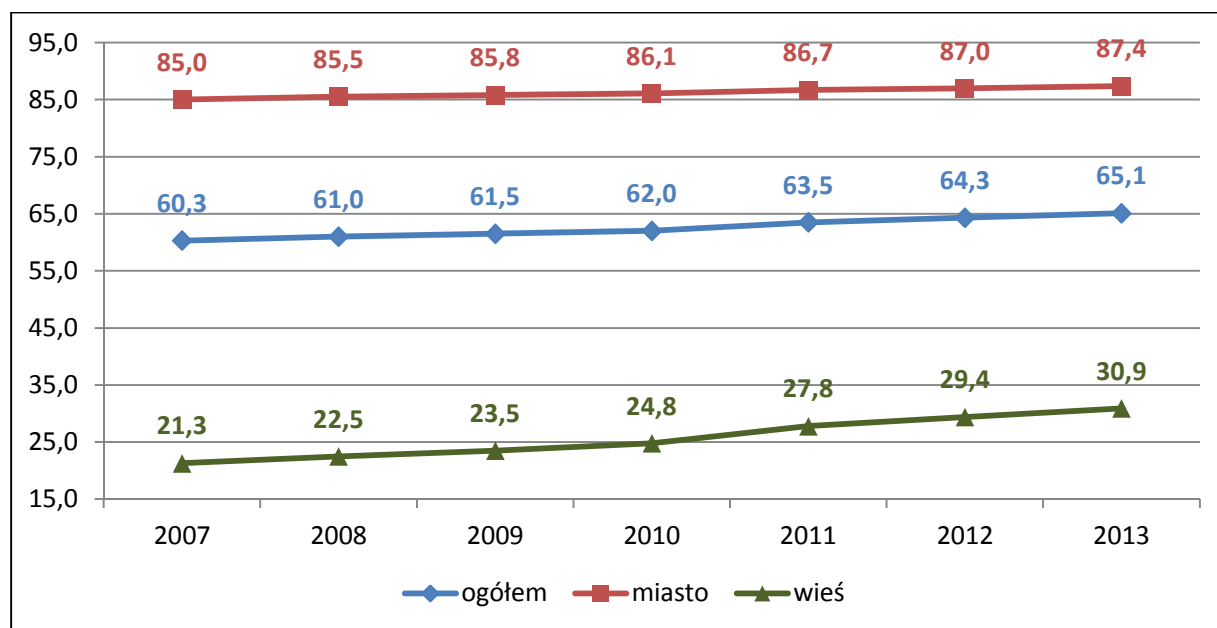
W latach 2007-2013 liczba osób na obszarach wiejskich korzystających z sieci wodociągowej wzrosła z 73,5% ogółu ludności do 76,6%, tj. o 3,1 p.p., a z sieci kanalizacyjnej – z 21,3% do 30,9%, tj. o 9,6 p.p. W obu przypadkach wzrost na obszarach wiejskich był bardziej dynamiczny niż w miastach, co przełożyło się na zmniejszenie dystansu w rozwoju infrastruktury technicznej na wsi.

Rysunek 32. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej

Źródło: system STRATEG, GUS.

Rysunek 33. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (%)

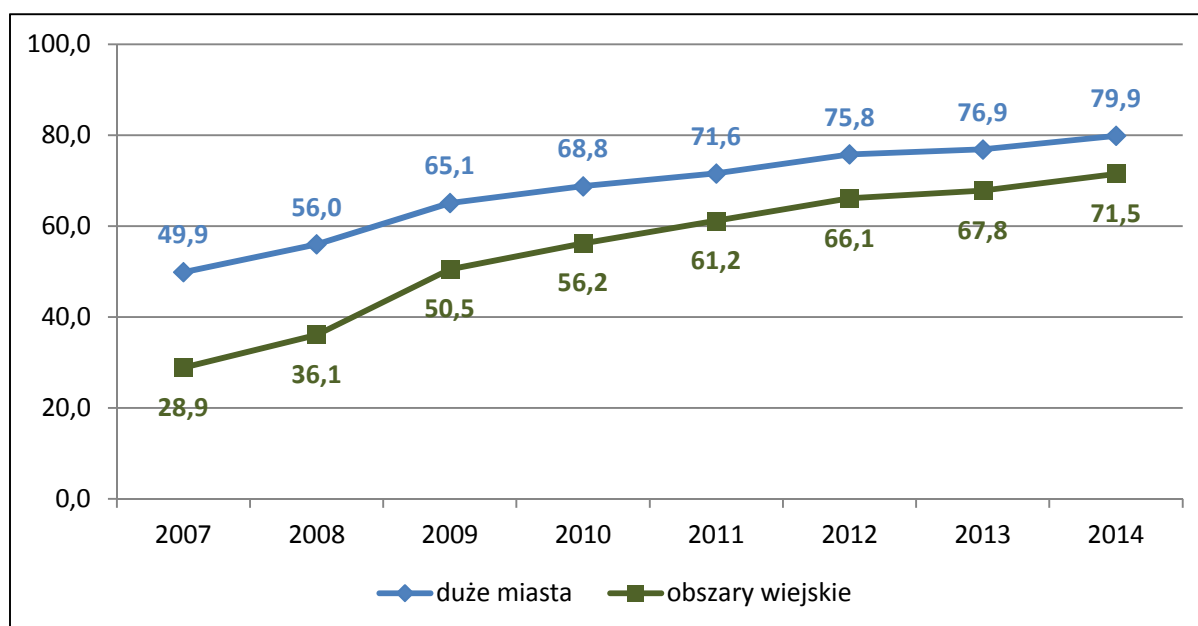

Źródło: system STRATEG, GUS.

Inwestycje przyczyniły się również do poprawy stanu dróg na obszarach wiejskich. Według danych GUS odsetek długości zamiejskich dróg publicznych o twardej nawierzchni ulepszonej wzrósł z 48,03% w 2007 r. do 49,93%, tj. o 1,9 p.p.

Systematycznie się **poprawia dostęp do Internetu** na obszarach wiejskich. W latach 2007-2014 liczba gospodarstw domowych z dostępem do Internetu na terenach wiejskich wzrosła ponad dwukrotnie. Obecnie ponad 70% ludności wiejskiej korzysta już z Internetu, a tzw. wykluczenie cyfrowe na wsi przestaje być istotnym problemem i barierą rozwoju.

Rysunek 34. Gospodarstwa domowe posiadające dostęp do Internetu w domu (%)

Źródło: opracowanie SAEPR/FAPA na podstawie raportów GUS „Społeczeństwo informacyjne w Polsce”.

Infrastruktura techniczna jest jednym z podstawowych elementów zagospodarowania przestrzennego i decyduje o możliwościach rozwoju inicjatyw gospodarczych, wzrostu produkcji oraz poprawy warunków życia mieszkańców.

14. Poprawił się stan infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich

Dostępność do placówek oświaty, instytucji kultury czy usług medycznych przekłada się bezpośrednio na jakość życia mieszkańców wsi i stwarza możliwości rozwijania przez nich gospodarczej i społecznej aktywności..

Jedną z najważniejszych form wpływających na wyrównywanie szans edukacyjnych od najmłodszych lat jest zapewnienie dzieciom z obszarów wiejskich i miast porównywalnego startu w procesie edukacji poprzez upowszechnienie edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich.

W latach 2007-2013 odnotowano na wsi ponad dwukrotny wzrost odsetka dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (z 23,1% do 55,7%). Liczba placówek wychowania przedszkolnego w roku szkolnym 2013/2014 na wsi wynosiła: przedszkola - 3448, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych- 6584, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne - 1338.

W ostatnich latach wzrosła liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. W 2014 r. na terenach wiejskich funkcjonowało 311 instytucji (183 żłobki, 53 kluby dziecięce i 75 dziennych opiekunów), które oferowały łącznie ok. 4,7 tys. miejsc.

Łatwy dostęp do placówek opieki zdrowotnej i usług medycznych jest niezwykle ważnym elementem infrastruktury społecznej wpływającym w dużym stopniu na jakość i poziom życia obywateli. W 2009 r. odnotowano w Polsce 16,3 tys. zakładów opieki zdrowotnej

(przychodni, ośrodków zdrowia i poradni). Na terenach wiejskich zlokalizowana była co czwarta taka placówka.

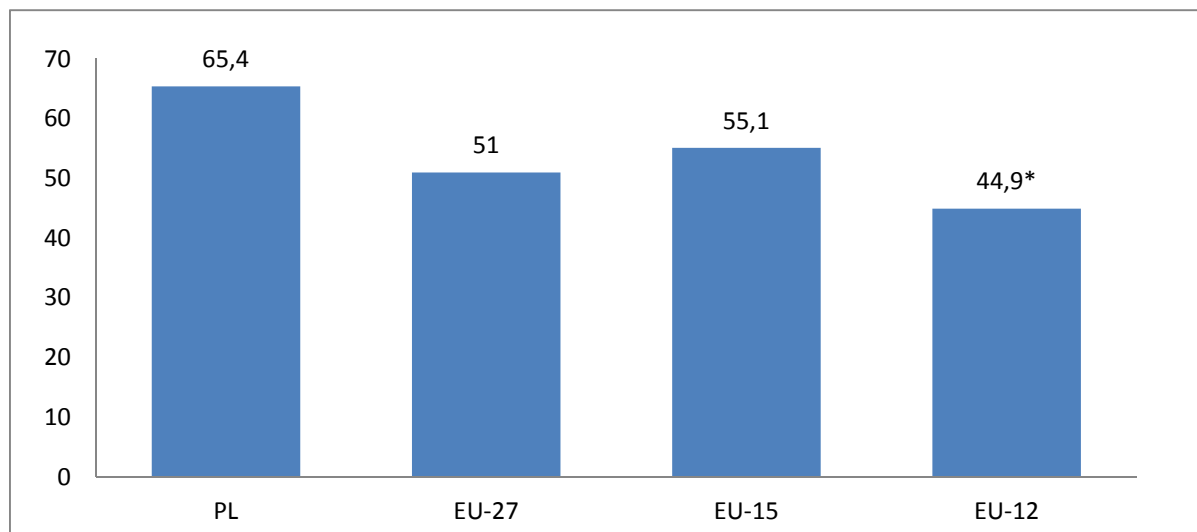
W PROW 2007-2013, w ramach wdrażania lokalnych strategii rozwoju istniała możliwość przyznawania pomocy na operacje, których celem był remont lub wyposażenie świetlic wiejskich na potrzeby mieszkańców wsi. Do końca 2014 r. przyznano pomoc na realizację 4300 takich przedsięwzięć, a łączna kwota przyznanej pomocy wyniosła 90,5 mln zł.

15. Nastąpił wzrost kapitału społecznego na obszarach wiejskich

Deklaracje obywatelskiej aktywności na rzecz własnej społeczności Polaków (CBOS 2013) świadczą o relatywnie wysokiej kondycji społecznego kapitału rolników i mieszkańców wsi. W polskim społeczeństwie deklarację jakiegokolwiek formy obywatelskiej aktywności złożyło bowiem (łącznie) 27% respondentów CBOS. Wśród rolników udział takich deklaracji był znacznie wyższy (40%). Tym samym poziom ich kapitału społecznego mierzony aktywnością społeczną okazał się wyższy niż przedsiębiorców – 24%, robotników wykwalifikowanych – 15%, mieszkańców wsi – 31% oraz mieszkańców największych miast – 33%.

Przejawem aktywności kapitału społecznego na obszarach wiejskich, jest też aktywny udział we wspólnotowej inicjatywie Leader, która objęła swoim zasięgiem 90% kraju, a liczba działających LGD w czerwcu 2012 r. wynosiła 336. Jednym ze wskaźników obrazujących sukces realizacji programu LEADER jest odsetek ludności wiejskiej objętej Lokalnymi Grupami Działania (LAG). Wg danych z października 2012 r. Polska charakteryzuje się wysokim udziałem ludności wiejskiej objętej LAG (wyższym od średnich dla UE-27, UE-15 i UE-12).

Rysunek 35. Udział ludności wiejskiej objętej Lokalnymi Grupami Działania programu LEADER w 2012 r.

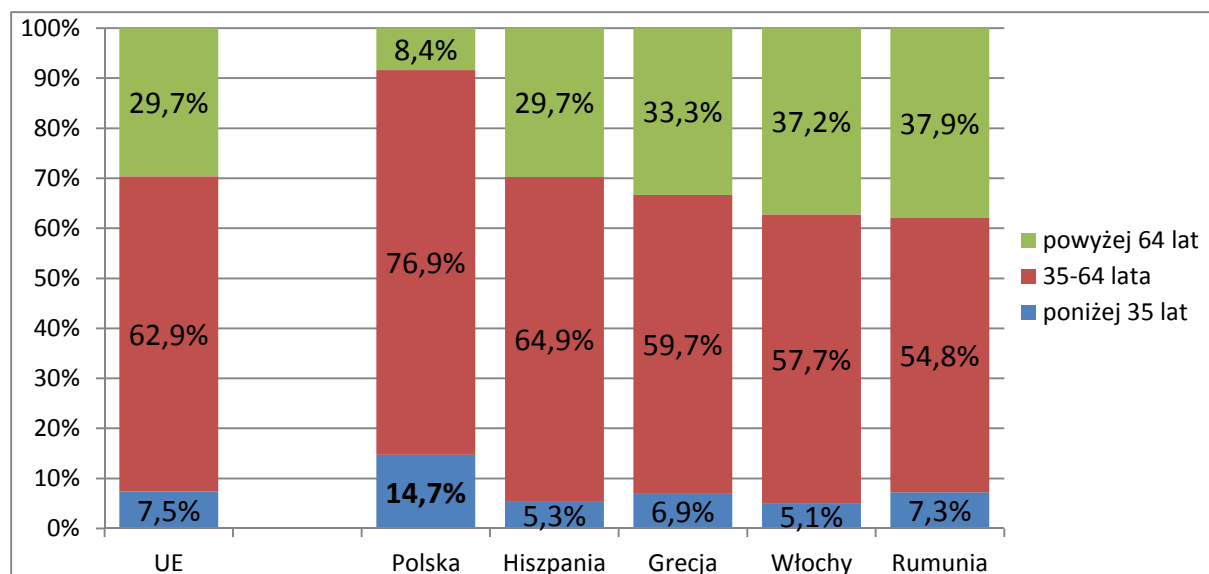
* Dane dla UE-12 bez Bułgarii i Malty

Źródło: opracowanie SAEPR/FAPA na podstawie raportu Rural Development in the European Union 2011.

16. Utrzymuje się korzystna struktura wiekowa rolników

Pod względem liczby rolników Polska jest trzecim największym krajem UE, a jej udział w populacji rolników unijnych wynosi 12,3%. Rolnicza grupa zawodowa, podobnie jak całe społeczeństwo, starzeje się, jednakże struktura wiekowa rolników Polsce wyróżnia się na tle Unii wyjątkowo pozytywnie. Udział młodych rolników jest 2-krotnie wyższy, a udział najstarszych niemalże 4-krotnie niższy niż ogółem w krajach UE.

Rysunek 36. Udział poszczególnych grup wiekowych rolników w największych (wg populacji rolników) krajach UE

Źródło: Opracowanie SAEPR/FAPA na podstawie danych Eurostat Farm Structure Survey 2010.

Jednocześnie Polska jest krajem, w którym udział młodych rolników jest najwyższy ze wszystkich krajów Unii, pomimo że wyniki porównawcze z rokiem 2007 wskazują na starzenie się tej grupy.

17. Rozwija się akwakultura i przetwórstwo rybne

Polska akwakultura to dziś jeden z najszybciej rozwijających się sektorów produkcji żywności pochodzenia zwierzęcego. Przodujemy dziś w Europie w produkcji karpia, natomiast w produkcji pstrąga jesteśmy w pierwszej piątce unijnych krajów. Łączna wartość produkcji polskiej akwakultury to około 120 mln euro. Polska stawowa gospodarka karpiowa stanowi wzorzec zrównoważonej akwakultury ekstensywnej. Liczba profesjonalnych, wysoko specjalistycznych gospodarstw szacowana jest na ok. 600, w tym ok. 400 typu karpioowego i ok. 200 typu pstrągowego.

Przetwórstwo ryb stało się w ostatnich latach jedną z najdynamiczniej rozwijających się dziedzin gospodarki. Przetwórcy umiejętnie wykorzystali szanse, jakie zaoferowała Wspólna Polityka Rybołówstwa. Od akcesji na rozwój tego sektora wydatkowano ponad 5 mld złotych. Dzięki wsparciu unijnemu powstało wiele nowoczesnych zakładów przetwórczych. Przetwórstwem ryb zajmuje się ponad 300 zakładów, dopuszczonych do handlu wewnątrz Wspólnoty, spośród których ponad 70 posiada uprawnienia do eksportu do krajów trzecich.

Dzięki dużym inwestycjom w przetwórstwo ryb Polska jest konkurencyjna na światowych rynkach, wzrosła wielkość produkcji (od 2004 r. o ponad 50%), a także poprawiła się wydajność pracy (w ostatnich trzech latach wzrost o 40%). Polskie przetwórstwo zatrudnia dziś ponad 18 tys. osób i jest największym pracodawcą w sektorze rybackim. Dostarcza na rynek krajowy prawie 0,5 mln ton ryb i przetworów rybnych.

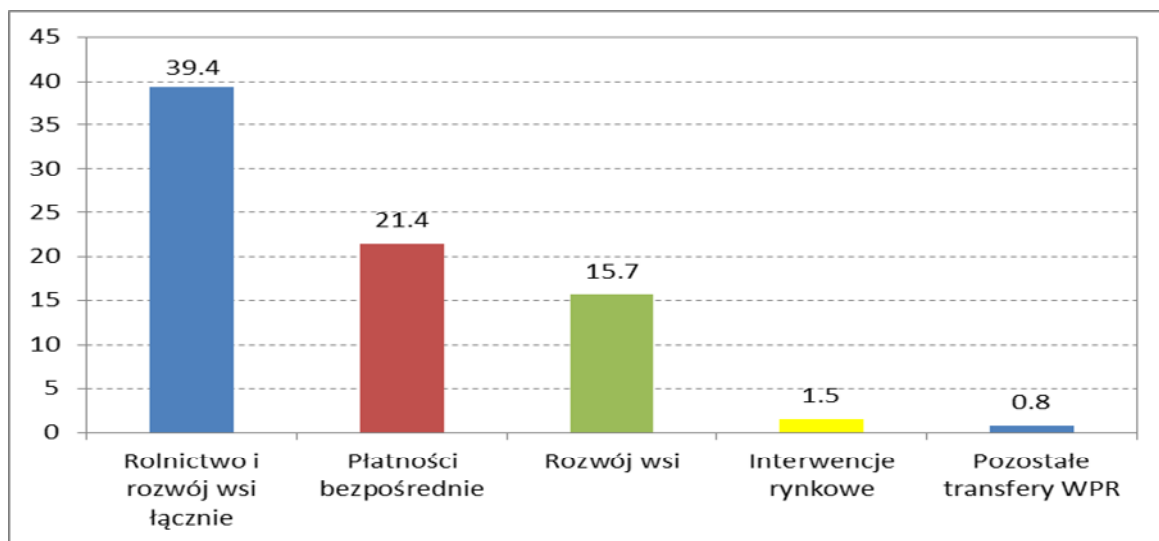
W Polsce w ostatnim 5-leciu powstało łącznie 48 Lokalnych Grup Rybackich (LGR). Działając we wszystkich województwach LGR przyczynią się do zrównoważonego rozwoju obszarów zależnych od rybactwa. Korzystając ze wsparcia unijnego grupy te zrealizowały w latach 2007-2013 ponad 5 tysięcy projektów na sumę ponad 1 miliarda zł. Blisko połowa z tych środków związana była z projektami dotyczącymi wzmocnienia konkurencyjności i utrzymanie atrakcyjności obszarów zależnych od rybactwa.

18. Instrumenty polityki rolnej i rybackiej były sprawnie wdrażane

Objęcie polskich rolników mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) oraz uruchomienie poszczególnych programów w ramach funduszy strukturalnych sprawiło, że dla rolnictwa i na tereny wiejskie skierowane zostały większe niż dotychczas środki finansowe. Polska stała się jednym z największych beneficjentów Wspólnej Polityki Rolnej.

Według danych Ministerstwa Finansów, od 1 maja 2004 roku do 31 sierpnia 2015 roku w ramach WPR, Polska otrzymała 21,4 mld euro na płatności bezpośrednie, 15,7 mld euro na programy rozwoju obszarów wiejskich oraz ponad 1,5 mld euro na interwencje rynkowe. Polska została zatem największym beneficjentem środków na program rozwoju obszarów wiejskich spośród wszystkich państw członkowskich oraz największym beneficjentem środków na płatności bezpośrednie spośród nowych państw członkowskich.

Rysunek 37. Transfery środków z budżetu UE związane ze wsparciem rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce w okresie 1 maja 2004 – 31 sierpnia 2015 r. (mld euro, ceny bieżące, bez wsparcia z budżetu krajowego)

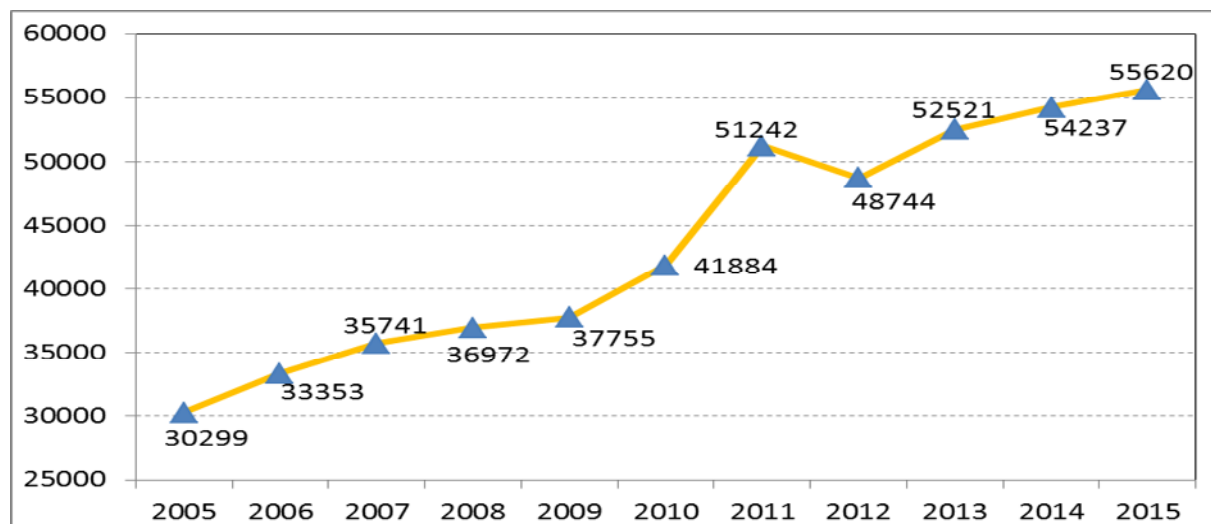

Pozycja „Pozostałe transfery WPR” obejmuje transfery związane z Europejskim Funduszem Rybackim, wydatkami weterynaryjnymi, rachunkowość rolną (FADN).

Źródło: opracowanie SAEPR/FAPA na podstawie danych MF.

Wraz z napływem środków unijnych następował także wzrost krajowych wydatków budżetowych na rolnictwo, rynki rolne i rozwój wsi, m.in. ze względu na konieczność współfinansowania niektórych programów unijnych. Uwzględniając środki krajowe i unijne nastąpił wzrost wsparcia z poziomu 30,3 mld zł w 2005 r. do ponad 55,6 mld zł w 2015 r., a więc o ponad 25 mld zł. (wykres poniżej). Ten realny i trwały wzrost wydatków budżetowych na sektor rolny ma kluczowe znaczenie dla poprawy sytuacji dochodowej krajowych producentów rolnych oraz dalszych procesów modernizacyjnych w tych gospodarstwach i na obszarach wiejskich.

Rysunek 38. Wydatki na rolnictwo w latach 2005-2015 [mln zł]

Źródło: MRiRW.

Największy udział we wsparciu finansowym rolnictwa i obszarów wiejskich mają płatności bezpośrednie. Od 2004 r. krajowi producenci rolni otrzymują płatności bezpośrednie finansowane zarówno ze środków unijnych, jak i krajowych. Corocznie o płatności bezpośrednie ubiega się prawie 1,4 mln rolników, a powierzchnia objęta tym wsparciem wynosi ok. 14 mln ha. Łącznie w latach 2007-2015 na płatności bezpośrednie przeznaczono (z budżetu UE i krajowego) ponad 97,5 mld zł.

W ramach drugiego filaru WPR, obszary wiejskie i rolnictwo były wspierane poprzez Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Na realizację tego programu w Polsce przeznaczono w budżecie UE 13,4 mld euro, najwięcej wśród wszystkich państw członkowskich. Łącznie z wymaganym współfinansowaniem krajowym wartość publicznego wsparcia wyniosła ponad 17,4 mld euro. W ramach Programu zakontraktowano już 100% budżetu PROW 2007-2013, zaś do beneficjentów trafiło 67,7 mld zł, w tym 51 mld zł ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, co stanowi prawie 93% alokacji środków EFRROW przeznaczonych na realizację PROW 2007-2013. Wdrażany Program przyspieszył modernizację gospodarstw rolnych, rozbudowę wiejskiej infrastruktury, wpływa na poprawę jakości życia na wsi, ochronę środowiska naturalnego i unowocześnianie przetwórstwa spożywczego w Polsce.

Z kolei w ramach Programu Operacyjnego "Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013" (PO RYBY) do początku października 2015 r. zakontraktowano 98,4% budżetu Programu, zaś do beneficjentów trafiło w formie refundacji lub wypłaconej zaliczki już około 99,5% środków z całkowitej puli wynoszącej

978,8 mln euro (w tym 734,1 mln euro stanowią środki unijne). Środki programu trafiły do rybaków, armatorów statków, organizacji zrzeszających rybaków i hodowców ryb, Rybackich Lokalnych Grup Działania, zakładów przetwarzających ryby, zarządów portów, samorządów oraz urzędów marszałkowskich. Wsparcie w ramach PO RYBY w dużym stopniu przyczyniło się do pozytywnych zmian i sukcesów sektora przetwórstwa ryb.

Z przedstawionych powyżej danych wynika jednoznacznie, że notowany od przystąpienia do UE przepływ środków unijnych w ramach WPR oraz realny i trwały wzrost wydatków budżetowych na sektor rolny, mają ogromne znaczenie dla sytuacji dochodowej polskich rolników oraz dla modernizacji ich gospodarstw rolnych a także dla rozwoju obszarów wiejskich. Podobnie pozytywne efekty przyniósł napływ środków związanych ze wsparciem sektora rybackiego.

Efekty negocjacji perspektywy finansowej 2014-2020 dają możliwość kontynuowania rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa w Polsce. Środki unijne w ramach WPR wraz ze wsparciem krajowym w łącznej kwocie 37,2 mld euro, przy znacznym wysiłku samych rolników, przedsiębiorców i pracowników zakładów przetwórczych, zapewnią co najmniej utrzymanie tempa modernizacji gospodarstw rolnych oraz przedsiębiorstw sektora rolnego.

Ponadto, w ramach Polityki Spójności na działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich zostanie przeznaczonych ok. 5,2 mld euro, w formie dedykowanych instrumentów we właściwych programach krajowych i regionalnych. Wsparcie to koncentrować się będzie na rozwoju przedsiębiorczości i lepszym wykorzystaniu kapitału ludzkiego, w tym reorientacji zawodowej rolników (ok. 1,5 mld euro), rewitalizacji społecznej i infrastrukturalnej (ok. 2 mld euro) oraz infrastrukturze wodno-kanalizacyjnej i przeciwpowodziowej (ok. 1,7 mld euro).

W ramach Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego wynegocjowano wsparcie w wysokości ponad 531 mln euro, co wraz z wkładem z budżetu krajowego (ok. 179 mln euro) daje około 710 mln euro do wykorzystania w ramach nowego Programu Operacyjnego „Rybnictwo i Morze”.